

Hukuk Fakültesi Dergisi

Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume 29 Nisan / April 2025 Sayı / No. 2

MYANMAR'DA İŞLENEN İNSANLIĞA KARŞI SUÇLARIN YARGILANMASI SORUNU VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

THE PROBLEM OF PROSECUTING CRIMES AGAINST HUMANITY
COMMITTED IN MYANMAR AND THE INTERNATIONAL CRIMINAL
COURT

Sercan REÇBER*

ÖZET

Rohingyalar, hakları en fazla ihlal edilen azınlık olarak sistematik bir şekilde ayrımcılığa ve kimliksizleştirilme politikalarına Myanmar tarafından maruz bırakılmıştır. Bu çalışma açısından odaklanılan ana dönem 2016 ve 2017 yıllarında yaşanan saldırılar ve bu saldırılar sonucunda karşılaşılan insanlığa karşı işlenen suçlardır. Bu saldırılar sonucunda Rohingya'lar kitlesel bir şekilde Bangladeş'e sürülmüştür. Myanmar gibi Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'ne taraf olmayan bir devlette Statü kapsamında yer alan insanlığa karşı işlenen suçların unsurlarının Statü'ye taraf bir devlet olan Bangladeş'te gerçekleşmesinin, 3. Ön Yargılama Dairesi tarafından verilen kararda belirtildiği gibi Savcılığın soruşturmasına konu olabilmesi Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin işlevi ve amaçları açısından benzer olaylarda önem taşıyabilir. Bununla birlikte, Statü'ye taraf olmayan bir devlette işlenilmeye başlanan bu suçların soruşturulması ve yargılanması noktasında uygulamada ciddi zorluklarla karşılaşılsa da bu suçların Statü'ye taraf bir devlete sirayet etmesi halinde soruşturmaya ve yargılamaya konu olabilmesi Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin işlevselliğine katkı yapacaktır.

* **Dr. Öğr. Üyesi**, Bursa Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı/BURSA, **E-Posta:** srecber@uludag.edu.tr, **ORCID:** 0000-0001-7834-7969, **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1567701.

- **Atıf Şekli/ Cite As:** Reçber, Sercan, "Myanmar'da İşlenen İnsanlığa Karşı Suçların Yargılanması Sorunu ve Uluslararası Ceza Mahkemesi", HBV-HFD, 2025, C. 29, S. 2, s. 619-662.
- **İntihal / Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

Anahtar Kelimeler: Myanmar, Bangladeş, Rohingya, İnsanlığa karşı işlenen suçlar, Uluslararası Ceza Mahkemesi

ABSTRACT

As the minority whose rights are most violated, the Rohingya have been subjected to systematic discrimination and policies of de-identification by Myanmar. The main period of focus for this study is the attacks in 2016 and 2017 and the crimes against humanity as a result of these attacks. As a result of these attacks, Rohingyas were displaced en masse to Bangladesh. The fact that the elements of crimes against humanity covered by the Statute occurred within the territory of a State not party to the Statute of the International Criminal Court, such as Myanmar, may be the subject of an investigation by the Prosecutor’s Office in Bangladesh, a State party to the Statute, as stated in the decision of the 3rd Pre-Trial Chamber, may be of importance in similar cases in terms of the function and objectives of the International Criminal Court. Although serious difficulties are encountered in practice with regard to the investigation and prosecution of these crimes committed in a state that is not a party to the Statute, the fact that these crimes can be subject to investigation and prosecution if they extend to a state party to the Statute will contribute to the functionality of the International Criminal Court.

Keywords: Myanmar, Bangladesh, Rohingya, Crimes against humanity, International Criminal Court

EXTENDED ABSTRACT

As stated by the United Nations (UN), the Arakan Muslims (Rohingya), one of the most persecuted peoples in the world, have been deprived of their fundamental rights and freedoms by Myanmar in their own homeland since the military coup in 1962. During this process, legal and structural discrimination reached its peak with the 1982 citizenship law and the Rohingya were condemned to a status of statelessness. Throughout the long period of systematic and structural discrimination, there have been repeated large-scale human rights violations and attacks in which the Myanmar army has played a leading role. These attacks have resulted in the loss of life and mass forced migration of Rohingya to neighbouring Bangladesh.

The main focus of this study is whether the International Criminal Court (ICC) has the authority to investigate and prosecute crimes under the Rome Statute that were committed in Myanmar—a non-State Party—when the transnational effects of these crimes have occurred in Bangladesh, which is a State Party to the ICC. At this point, the decision of the ICC Pre-Trial Chamber III, which evaluated the request for investigation by the Prosecutor is given significant attention.

In Myanmar, systematic violence against the Rohingya reached its peak between 2016 and 2017. In response, the UN Human Rights Council established an Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar on 24 March 2017 to investigate

and determine the extent of human rights violations in the country. In addition to the deaths of thousands of Rohingya, the Mission's report found that Myanmar security forces had systematically committed gross human rights violations on a mass scale. These grave human rights violations identified included mass rape, burning of villages and forced displacement. In the face of this persecution, international law and the international criminal justice in particular has a crucial role in stopping the atrocities and prosecuting those responsible

Although Myanmar is not a State Party to the ICC Statute, ICC Prosecutor's Office has made efforts to ensure that at least some of the crimes against humanity committed there do not go unpunished. This initiative is significant in terms of punishing the perpetrators of these grave crimes, which shock the conscience of humanity, closely concern the international community as a whole, and constitute violations of jus cogens norms, core principles that lie at the heart of the ICC's mandate. In this context, the most significant impact of the events in Myanmar at the state level has been felt in Bangladesh, which has been confronted with a massive refugee population due to the forced displacement of the Rohingya. Bangladesh has been a State Party to the ICC Statute since 1 June 2010.

In the case of Myanmar/Bangladesh, it has been observed that the crimes such as exile, deportation, and persecution on religious and ethnic grounds, which fall under crimes against humanity as defined by the Statute, were committed in a non State Party. In this context, the decision by Pre-Trial Chamber III upon the request of the Prosecutor's Office is noteworthy. As seen in the Mission's report, the role of the ICC is critical in enabling the prosecution of crimes against humanity committed in Myanmar and ensuring that the perpetrators are held accountable. The fact that the effects and elements of crimes against humanity covered by the Statute in a non-Statute party state, such as Myanmar, may be subject to investigation by the Prosecutor's Office in Bangladesh, a State party to the Statute, as stated in the decision rendered by the Pre-Trial Chamber III, may be important in similar cases in terms of the function and objectives of the ICC.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ifade edildiği gibi dünyanın en fazla zulüm gören halklarından biri olan Arakan Müslümanları (Rohingyalar) kendi öz yurtlarında 1962 yılında gerçekleşen askeri darbe sonrasında günümüze kadar gelen süreçte temel hak ve özgürlüklerinden Myanmar tarafından mahrum bırakılmıştır. Bu süreçte hukuksal ve yapısal ayrımcılığın zirveye çıkması 1982 tarihli vatandaşlık yasası ile olmuş ve Rohingyaalar hukuken vatansızlık statüsüne mahkûm edilmişlerdir. Uzun bir süreye yayılan sistematik ve yapısal ayrımcılık sürecinde zaman zaman büyük çapta insan

hakları ihlallerinin yaşandığı, Myanmar ordusunun ön planda olduğu saldırılar yaşanmıştır. Bu saldırılar can kayıpları dışında komşu Bangladeş’e kitlesel bir şekilde Rohingyaların zorunlu göçü ile sonuçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında öncelikle Rohingya sorununun tarihsel arka planına değinilmiştir. Rohingyalar, hakları en fazla ihlal edilen azınlık olarak sistematik bir şekilde Myanmar’da ayrımcılık ve kimliksizleştirilme politikaları ile karşılaşmışlardır. Bu çalışma açısından odaklanılan ana dönem 2016 ve 2017 yıllarında yaşanan saldırılar ve bu saldırılar sonucunda karşılaşılan insanlığa karşı işlenen suçlardır. Bu saldırılar sonucunda Rohingyalar kitlesel bir şekilde Bangladeş’e sürülmüştür.

Bu çalışma kapsamında Myanmar tarafından işlenen insanlığa karşı suçların yer aldığı Myanmar’a ilişkin Uluslararası Bağımsız Gerçekleri Araştırma Misiyonu tarafından sunulan rapor yer almıştır. Bu rapora yansıyan biçimi ile Myanmar’da insanlığa karşı işlenen suçların Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından yargılamaya konu olabilmesinin öncelikle teorik olasılıkları çalışma kapsamında incelenmiştir. Myanmar UCM’ye taraf olmamakla beraber burada ön plana çıkan ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) yetkisidir. UCM Statüsü uyarınca BMGK’nin, Myanmar’da karşılaşılan insanlığa karşı işlenen suçları UCM’ye havale etme yetkisi olmakla birlikte, hukuken sahip olunan bu yetkinin kullanılmamasının nedenleri çalışmamızda yer almıştır.

Bu çalışmanın ana sorunsalı; Myanmar’ın UCM Statüsü’ne taraf olmamasına rağmen, Myanmar’da Statü kapsamında düzenlenen suçların işlenmesi ve bu suçların sınır aşan etkilerinin UCM’ye taraf bir devlet olan Bangladeş’te görülmesi durumunda, UCM’nin bu kapsamda bir soruşturma ve yargılama yetkisine sahip olup olmadığıdır. Bu noktada UCM Savcılığı tarafından yapılan soruşturma talebinin değerlendirildiği 3. Ön Yargılama Dairesinin kararına geniş bir şekilde yer verilmiştir.

I. SORUNLARIN KÖKENİ

Güney Doğu Asya’da yer alan ve Büyük Britanya sömürgesi olarak eski adı Burma olan Myanmar 1948 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. 135 etnik gruba ev sahipliği yapması ile Myanmar etnik ve dinsel yönden büyük bir çeşitlilik sergilemektedir. Dini aidiyet açısından Budistler %87,9 ile Myanmar’daki en büyük dini gruptur, onları Hristiyanlar %6,2, Müslümanlar

%4,3 ve Hindular %0,5 ile takip etmektedir¹.

Rohingya halkı, MS. 7. yüzyıldan itibaren Myanmar'ın güneybatı kıyısında Budist nüfusun çoğunlukta olduğu Rakhine (Arakan) eyaletinin Rohingya bölgesinde yaşayan Müslüman bir azınlıktır. Rohingyaların önemli bir kısmı 13. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmiş ve bu bölgede 1430 yılında kurulan Arakan Krallığı 1784 yılına kadar egemenliğini sürdürmüştür². 1785 yılında Birmanlar bölgede egemenlik kurmuş, 1824-26 yılları arasında yaşanan İngiliz-Birmanya savaşından sonra bölge İngilizlerin kontrolü altına girmiştir³. Bağımsızlığın kazanıldığı 1948 yılından, 1962 yılına kadar Rohingyalar Myanmar tarihinin ilk başbakanı U Nu'nun belirttiği gibi Myanmar'ın yerlisi etnik bir grup olarak tanımlanmış ve Rohingya dili Myanmar radyosundaki programlarda yer almıştır⁴.

1962 yılında Myanmar ordusu tarafından yapılan darbe sonrasında günümüze de yansıyacak bir şekilde, Rohingyalar yapısal bir ayrımcılıkla karşılaşmış, süreç içerisinde yoğunlukları farklı da olsa Myanmar devletinin şiddeti ile karşılaşmış ve çok sayıda Rohingyalı ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu darbe Myanmar'ın bağımsızlık sonrası dönemde demokratik bir yapıya kavuşmasını engellemiştir. Darbeye gerekçe olarak çeşitli etnik gruplardan gelen protestolar karşısında ülkenin toprak bütünlüğünün ordu tarafından korunması gösterilmiştir. Bununla birlikte ordu etnik isyanları bastırırken sistematik bir şekilde hak ve özgürlükleri kısıtlamıştır. Bu darbe aynı zamanda Rohingyaların dışında Myanmar'daki diğer azınlıkların da günümüze yansıyan şekli ile yaşadıkları sorunların kaynağı olarak gösterilmiştir⁵.

Bu bağlamda 1962 yılında gerçekleşen askeri darbenin sonuçlarını en ağır hisseden grupların başında Rohingyalar gelmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, 1948 ile 1962 yılları arasında Myanmar'ın asli unsuru olarak kabul edilen Rohingyalar bundan sonra Myanmar'ın bir parçası olarak kabul edilmemiştir. Cunta yönetiminin bu tercihinin arkasında, iktidarına meşruiyet sağlamak

¹ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 458.

² Uraz, s. 44.

³ Leider, s. 409.

⁴ Uraz, s. 46. Bunun nedeni; farklı toplumsal gruplar arasında yaşanan çatışmaların Rohingya'da yaşanmaması ile birlikte Rohingya'da bir isyan hareketinin olmamasıdır. Durmaz, s. 451.

⁵ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 460- 461.

amacıyla sosyo-ekonomik sorunlar sonucunda oluşabilecek tepkileri gidermek ve başka yöne çevirmek adına bu sorunu kullanması yatmaktadır. Cuntanın iktidara geldiği 1962 yılından itibaren Rohingya’lar, toplumsal yaşamdan tecrit edilmeleri amacıyla kamudaki işlerinden çıkarılmış, özel girişimlerine el konulmuş, dini ve kültürel kimliklerini yaşayabilmeleri ve sahiplenebilmeleri noktasında yoğun engellemelerle karşılaşmış ve adeta devlet tarafından yok sayılmışlardır⁶. Bu hukuki kısıtlamalar dışında Myanmar devleti tarafından 1978 yılında Nagamin adında bir operasyon düzenlemiş ve bu operasyonun sonucunda 200 binden fazla Rohingya’lı Bangladeş’e kaçmış ve bu süreçte 10 bin Rohingya’lı hayatını kaybetmiştir⁷. Bu süreçte yaşanan şiddet hükümet, devlet kontrolündeki medya ve Myanmar halkının büyük bir kesimi arasında, Rohingya’ların ulusal güvenliği tehdit eden yasadışı ‘Bengalli’ göçmenler olduğu yönündeki yaygın inancın sonucudur⁸.

Bütün bu süreçte hukuksal ve yapısal ayrımcılığın zirveye çıkması 1982 tarihli vatandaşlık yasası ile olmuştur. 135 etnik grubun tanımlandığı bu yasaya Rohingya’lar dahil edilmemiştir. 1982 tarihli vatandaşlık yasasına göre; Myanmar vatandaşı olabilmenin koşulu 1824 yılında tesis edilen İngiliz yönetimden önce Myanmar’da yaşayan ulusal bir grubun mensubu olunmasıdır. Yetkililer tarafından, Rohingya’ların 1823 yılından önce Rakhine’de yaşamadıkları ve İngiliz sömürgesi döneminde Myanmar’a getirilen göçmenler olduğu belirtilmiştir. Böylece Rohingya’ların vatandaşlık hakları elinden alınmış ve Rohingya’lara yönelik özellikle ordu tarafından yapılan sistematik şiddet ve yok sayma sıradan bir hale gelmiştir. Bu kimliksizleştirme sürecinin diğer bir yansıması 1989 yılında Arakan adının Rakhine olarak değiştirilmesidir. Bu isim değişikliğinin nedeni devletin Rakhine ismi ile bu bölgenin Rohingya’lar öncesi bile Budist bir karakter taşıdığını göstermek istemesidir. Bu Myanmar devletinin tek bir kimlikle özdeşleştirilmesine yönelik önemli bir adımdır⁹.

2017 yılı ağustos ayındaki bir veri Rohingya’ların ne oranda Myanmar vatandaşı olduklarını göstermektedir. O tarih itibarı ile 50 milyon nüfusa sahip olan Myanmar’da, Müslüman Rohingya’lar 1 milyon kişi olarak tahmin edilmelerine rağmen, bunların arasında 4 binden az kişi Myanmar

⁶ Durmaz, s. 451- 452.

⁷ İslam, s. 56; Kipgen, s. 48.

⁸ Wheeler, s. 610.

⁹ Durmaz, s. 452- 453; Lee, s. 72, 80; Kipgen, s. 47- 48.

vatandaşıdır¹⁰. Bu veri bize açıkça Rohingyaların kendi öz yurtlarında vatandaşlık statüsüne sahip olmadığını, bir hak öznesi olarak yok sayıldıklarını göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında 1962 ile 2010 yılları arasındaki askeri cunta döneminde özellikle etnik azınlıkların vatandaşlık haklarını hiçe sayar nitelikte yoğun ve sistematik düzeyde insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Siyasal hakların kullanımının engellenmesinden, insanların toplu bir şekilde öldürülmesi, topraklarına el konulması ve yerinden etme, cinsel şiddet ve zorla çalıştırma sıklıkla karşılaşılan uygulamalardır. 2010 yılında yapılan seçimlerde ülkeyi uzun bir süredir yönetmekte olan Myanmar ordusunun hakimiyetine bir sınırlama getirmemiştir. Bu süreçte ordu ve polisi kapsayan devletin tüm zor aygıtları anayasal düzeyde silahlı kuvvetler komutanına bağlanmıştır¹¹.

Rohingyaların, Myanmar vatandaşı olarak kabul edilmemeleri onları savunmasız bırakmıştır. 2008 tarihli Myanmar Anayasası'nın¹² birliğin temel ilkeleri başlıklı 1. bölümün 3. maddesinde devlet, çok uluslu ırkların toplu olarak yaşadığı yer olarak tanınmasına rağmen Rohingyalar ulusal bir ırk olarak kabul edilmemiş ve anayasal düzeydeki temel haklarından mahrum kılınmıştır¹³.

Bütün bu süreçte ülkedeki diğer etnik azınlıklarda baskı görmüştür. Bununla birlikte Rohingyalar hakları en fazla ihlal edilen grup olarak sistematik bir şekilde ayrımcılığa ve kimiksizleştirilme politikalarına Myanmar tarafından maruz bırakılmıştır.

Rohingyaların yaşadığı sistematik ayrımcılık ve baskı dışında, Rakhine Myanmar'ın en yoksul eyaletlerinden biri olup, ülkedeki en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Bu eyalet aynı zamanda temiz su ve kanalizasyon hizmetleri konusunda en düşük erişime sahiptir. Rakhine eyaleti, Bangladeş ile sınır olduğundan dolayı Myanmar'daki pek çok kişi Rohingyaları, yasadışı Bengalli göçmenler olarak görmüştür. Bunun dışında sorunları ağırlaştıran diğer bir faktör, devletin bir ötekileştirme anlatısı yaratması ve Rohingyaları

¹⁰ Akhavan, s. 332.

¹¹ Zenginkuzucu, s. 53.

¹² Myanmar's Constitution of 2008, Faolex Database, (<https://faolex.fao.org/docs/pdf/mya132824.pdf>, Erişim Tarihi:11.08.2024).

¹³ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 462.

farklı bir dine mensup, yabancılar olarak tasvir etmesidir. Ulusal bir tehdit olarak görülmeleri Rohingyalı, ulusun bünyesinden kazanmaları gereken bir unsur olarak saldırılara açık hale getirmiş ve özellikle 2010’lu yıllardan itibaren Rohingyalı, sivil halkın da katılımının olduğu devletin güvenlik güçlerinin yoğun saldırıları ile karşılaşmışlardır. Bu doğrultuda, çeşitli sivil toplum kurumları Rohingyalara yönelik sürekli artan şiddet riskleri konusunda uyarılarda bulunmuştur¹⁴.

Myanmar’da uzun bir dönem sonrasında yapılan 2010 yılı seçimlerini Birlik, Dayanışma ve Kalkınma Partisinin kazanması ve 2011 yılının şubat ayında bu partinin lideri Thein Sein’in Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi Myanmar’daki askeri yönetimin sona ermesi ve demokratikleşme yönünde olumlu bir başlangıç olarak değerlendirilmiş, aynı zamanda Rohingyalara yönelik temel düzeydeki vatandaşlık haklarının tesisi açısından geleceğe umutla bakılmıştır¹⁵.

Bütün bu olumlu havaya rağmen 29 Mayıs 2012 tarihinde Rakhine’de Budist bir kadının üç Rohingyalı genç tarafından tecavüze uğradığı iddiası ve sonrasında 10 Rohingyalının Budistler tarafından linç edilmesi büyük bir şiddet dalgası yaratmıştır. Bu olaylar sonucunda dini yapılarla birlikte eğitim kurumları da zarar görmüştür. Çoğunluğunu Rohingyalı Müslümanların oluşturduğu en az 78 kişinin öldürüldüğü belirtilmiştir. Hükümet tarafından kurulan komisyonlarda şiddet olaylarının nedeni olarak dini farklılar gösterilmiştir¹⁶. Aynı zamanda bu süreçte 140 bin Rohingyalı evlerini terk etmek zorunda kalmıştır¹⁷.

Sivil bir yönetimin iktidarda olmasına rağmen Myanmar hükümeti askeri yönetimin Rohingyalara yönelik, bu insanların kimliklerini ve temel haklarını yok sayma politikasını sürdürmüştür. Bunun en çarpıcı örnekleri arasında 2014 yılında yapılan nüfus sayımında Rohingyalıların hariç tutulması, planlanan anayasa değişikliğinde oy kullanmalarına izin verilmemesi gösterilmektedir. Benzer şekilde 2015 yılında yapılan seçimlerde Rohingyalıların oy kullanmasına izin verilmemiştir¹⁸.

¹⁴ Pérez /Acevedo/Pinto, s. 462.

¹⁵ Durmaz, s. 454.

¹⁶ Durmaz, s. 454- 455.

¹⁷ Trihartono, s. 6.

¹⁸ Kipgen, s. 48.

Bütün bu yaşananlar üzerine 2016-2017 yıllarında Myanmar hükümeti ve Annan Vakfı tarafından Rahkine Eyaleti Danışma Komisyonu kurulmuştur. Komisyona göre ayrımcılığın sona erdirilmesi için 1982 tarihli vatandaşlık yasası değiştirilmelidir. Raporda Myanmar hükümetine insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulan faillerin yargılanması, Rohingya'lara yönelik sosyal yardımların ve eğitim olanaklarının sağlanması, seyahat özgürlüğünü engelleyen kısıtlamaların kaldırılması şeklinde tavsiyeler sunulmuştur. Dönemin devlet başkanı Suu Kyi raporu olumlu karşılamış ve tavsiyelerin mümkün olan en geniş surette ve en kısa sürede yerine getirileceğini belirtmiştir¹⁹. Komisyon raporunun yansıttığı olumlu havaya rağmen, bu raporun yayınlanmasından kısa bir süre sonra Rakhine'de şiddet döngüsü tekrar ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde aktarıldığı gibi Rohingya'lar 1962 yılında gerçekleşen askeri darbe sonrasında, günümüze de yansıyan şekli ile Myanmar'da başta vatandaşlık olmak üzere birçok haktan mahrum bırakılmıştır. Myanmar'ın Rohingya'lara yönelik politikası Rohingya'ların asimile edilip Myanmar vatandaşı olmaları üzerine kurulmayıp, çeşitli dönemlerde yaşanan saldırılarda görüldüğü gibi Myanmar'ı terk etmeleri üzerine kuruludur.

II. 2016- 2017 YILLARINDA ROHINGYA'DA YAŞANANLAR

Myanmar'da, Rohingya'lara yönelik sistematik düzeydeki şiddet en yoğun şekilde 2016 ile 2017 yılları arasında görülmüştür. Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu'nun (Arakan Rohingya Salvation Army- ARSA) 9 Ekim 2016 tarihinde biri sınır muhafız karakolu olmak üzere üç güvenlik noktasına yaptığı ve 9 Myanmar polislinin hayatını kaybetmesine neden olan saldırılar gerekçe gösterilerek 2016 yılı ile 2017 yılında Myanmar tarafından Rohingya'lara yönelik genel olarak iki ayrı dönemi kapsayan “*temizleme operasyonu*” (*clearance operation*)” adı verilen yoğun saldırılar gerçekleştirilmiştir²⁰. Bu sürecin özeti Myanmar güvenlik güçlerinin Rohingya'ların başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan haklarını ihlal etmesi, insanlığa karşı suçlar işlemesi ve Rohingya halkının korkunç acılarla karşı karşıya kalmasıdır.

9 Ekim 2016 tarihinde ilk dönemi başlayan ve 16 Şubat 2017 tarihinde

¹⁹ Durmaz, s. 456- 457.

²⁰ Lee, s. 163, Morada, s. 66. International Crisis Group, “Myanmar’s Rohingya Crisis Enters a Dangerous New Phase”, Asia Report No 292, 7 Aralık 2017. (<https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/292-myanmar-rohingya-crisis-enters-dangerous-new-phase>, Erişim Tarihi: 12.06.2024).

sona eren operasyonlar sonucunda 87 bine yakın Rohingyalı Bangladeş’e kaçmıştır. Bu saldırılar BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’ne göre etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçtur²¹.

Bu süreçte BM İnsan Hakları Konseyi tarafından Myanmar’daki insan hakları ihlallerinin araştırılması ve kapsamının belirlenmesi amacı ile 24 Mart 2017 tarihinde alınan A/HRC/RES/34/22 sayılı karar doğrultusunda Myanmar’a ilişkin Uluslararası Bağımsız Gerçekleri Araştırma Misyonu (Independent International Fact- Finding Mission on Myanmar) kurulmuştur²².

Myanmar ordusu (Tatmadaw) 25 Ağustos 2017 tarihinde operasyonları tekrar başlatmıştır. Misyon raporuna yansıyan şekli ile bu operasyonların gerekçesi 2017 yılının ağustos ayında ARSA tarafından Rakhine’de 20 polis karakolunun ve askeri üssün hedef alınması sonucunda 12 sınır görevlisinin öldürülmesidir. Bu eylemler sonrasında ordu, Rohingyalara yönelik toplu bir cezalandırma politikası uygulamıştır. 2017 yılının ağustos ayında hükümet tarafından bölgeye gönderilen 35 bine yakın asker ile yapılan operasyonlar sonucunda çok sayıda köy haritadan silinmiş, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı artmış, yaklaşık yüzde 80’i kadın ve çocuklardan oluşan 745 bin Rohingyalı Bangladeş’e göç etmiştir. Myanmar hükümeti yoğun ekonomik yaptırım tehdidi karşısında zorla yerinden edilenlerin yurtlarına dönmeleri konusunda Bangladeş ile bir anlaşma yapmış olmasına rağmen Rohingyaların geriye dönmeyi reddetmeleri anlaşmayı etkisiz kılmıştır²³. Çok sayıda yerleşim yerinin haritadan silindiği, Rohingyalar açısından geri dönecek bir yer kalmadığı gerçeği karşısında böyle bir anlaşmanın sadece görünüşten ibaret olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu kapsamda BM tarafından Rohingyalar dünyanın en çok zulüm gören halkları arasında sayılmıştır²⁴. Ayrıca BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi’ne göre; 23 Ağustos 2017 tarihinden sonra Myanmar güvenlik güçleri tarafından Rohingyaların Myanmar’a dönmelerini engellemek amacıyla sınır

²¹ Uraz, s. 51.

²² BM, Genel Kurulu Res 34/22, 24 Mart 2017, BM Belge A/HRC/RES/34/22.

²³ Durmaz, s. 457- 458.

²⁴ Trihartono, s.3. BM, Human Rights Office of the High Commissioner, 5 Aralık 2017, Human Rights Council Opens Special Session on the Situation of Human Rights of the Rohingya and other Minorities in Rakhine State in Myanmar. (<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2017/12/human-rights-council-opens-special-session-situation-human-rights-rohingya?LangID=E&NewsID=22491>, Erişim Tarihi:11.07.2024).

boyunca kasıtlı olarak mayın döşenmiştir²⁵.

Misyon tarafından ana bulgulara ilişkin 20 sayfalık raporun 27 Ağustos 2018 tarihinde İnsan Hakları Konseyi'ne sunulmasının ardından, 15 aylık bir zaman dilimini konu edinen ve kapsamı açısından o güne kadar benzeri görülmemiş olan 440 sayfalık rapor, 17 Eylül 2018 tarihinde açıklanmıştır. Bu raporda binlerce Rohingya'nın ölümü dışında, Myanmar güvenlik güçleri tarafından sistematik bir şekilde kitlesel düzeyde ağır insan hakları ihlallerinin işlendiği tespit edilmiştir. Varlığı saptanan ağır insan hakları ihlalleri arasında toplu tecavüz, köylerin yakılması ve zorunlu göçte yer almıştır. Bu raporda ayrıca Myanmar hükümetine ve BM'ye yönelik çözüm önerileri yer almıştır. Yaşanılan bu krizin bölgesel istikrarı da tehdit edebileceği belirtilmiştir. Bu Misyon, Rakhine eyaletinin dışında Kaçın ve Shan eyaletlerinde yaşanan insan hakları ihlallerini de incelemiştir. Misyon yaptığı incelemelerde ayrıca ifade özgürlüğü, toplanma ve barışçıl örgütlenme hakları dahil olmak üzere temel özgürlüklerin ihlalini ve nefret söylemini incelemiştir²⁶.

Raporun tamamında göze çarpan Myanmar ordusunun ülke genelinde gerçekleştirdiği ihlallerin açık bir şekilde yer almasıdır. Misyon tarafından beş farklı ülkede 875 kişiyle görüşülmesi sonucunda ayrıntılı bir şekilde hazırlanan raporda, ordunun kendi halkına karşı yürüttüğü operasyonlara damgasını vuran şiddet, grafik detaylar kullanılarak gözler önüne serilmiştir. Bu rapor kapsamında insan hakları ihlallerinin incelendiği üç eyalete ilişkin ordunun operasyonlarında kullandığı yöntemlerin benzerliği Misyonu şaşırtmıştır. Bu operasyonlar boyunca kadınlar ve çocuklar dahil olmak üzere siviller sistematik olarak hedef alınmış, cinsel şiddet uygulanmış, azınlıklara yönelik dışlayıcı ve ayrımcı söylemler dile getirilmiş ve teşvik edilmiş, operasyonlarda görev alan askerler için bir cezasızlık ortamı tesis edilmiştir. Misyona göre ordu tarafından işlenen ihlaller korkunçtur²⁷.

Genel olarak Myanmar'da yaşanan insan hakları ihlallerinin faillerinin

²⁵ Akhavan, s. 335.

²⁶ BM, Human Rights Council, A/HRC/ 39/CRP.2, Report of the Detailed Findings of the Independent International Fact Finding on Myanmar Mission on Myanmar, (<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2018/09/myanmar-un-fact-finding-mission-releases-its-full-account-massive-violations?LangID=E&NewsID=23575>, Erişim Tarihi:10.07.2024).

²⁷ Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kackin and Shan States, (<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2018/09/myanmar-un-fact-finding-mission-releases-its-full-account-massive-violations?LangID=E&NewsID=23575>, Erişim Tarihi: 11.07.2024).

başında ordu mensupları gelmektedir. Ordu tarafından yapılan operasyonlarda siviller doğrudan hedef alınmıştır. İnsan hakları hukuku ve insancıl hukuk kapsamında korunan pek çok hak ihlal edilmiştir. Cezasızlığın ulusal bir politika olduğu Myanmar’da Misyon, özellikle bu ihlallerde sorumlulukları bulunan ordunun üst düzey yetkililerinin uluslararası düzeyde bir ceza mahkemesinde yargılanmalarına yönelik somut önerilerde bulunmuştur. Bu süreçte Misyon, Myanmar’ın Başkomutanı Kıdemli General Min Aung Hlaing ve üst düzey askeri liderlerinin soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları nedeniyle soruşturulması ve yargılanması çağrısını yinelemiştir²⁸.

Misyon başkanı Marzuki Darusman’a göre, hukukun üstünde bir yere konumlanan Myanmar ordusu barışın tesis edilmesi ve Myanmar’ın modern demokratik bir ulus olarak gelişmesinin önündeki en büyük engeldir²⁹.

Raporda aynı zamanda; 25 Ağustos 2017 tarihinden itibaren yapılan “*temizleme operasyonları*”nın ikinci dönemine ilişkin bulgular kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur. Ordu tarafından onlarca Rohingya sivilin öldürülmesi dışında, sivillerin zorla kaybedildiği, toplu tecavüze uğradığı ve yüzlerce köyün yakıldığı raporda tüm ayrıntıları ile belgelenmiştir. Bu operasyonlarda birçok yerleşim yerinde içlerinde kadın ve çocukların da bulunduğu yüzlerce insan öldürülmüştür. Bu kapsamda misyon ordunun toplam 54 yerde gerçekleştirdiği “*temizleme operasyonlarını*” doğrulamış ve 22 yerde daha ek operasyonlar yapıldığına dair ilk elden bilgi almıştır³⁰.

Misyona göre; raporda işlendiği belirtilen suçlar hem savaş suçu hem de insanlığa karşı işlenen suç niteliğindedir. Aynı zamanda bu suçların işleniş şeklinin, soykırım niyetinin tespit edilmesine olanak sağlayan suçlara nitelik, ağırlık ve kapsam bakımından benzerliğine vurgu yapılmıştır. Bu rapordaki diğer vahim sonuç tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerinin şok edici yoğunluğu ve niteliğidir. Raporda, muhtemelen binlerce Rohingya kadın ve kız çocuğunun halka açık toplu tecavüzler dahil vahşice tecavüze uğradığı yer almıştır. Raporda tecavüz ve cinsel şiddetin sivil halkı sindirmek ve cezalandırmak amacıyla uygulandığı ve “bir savaş taktiği olarak kullanıldığı”

²⁸ BM, Human Rights Council, A/HRC/ 39/CRP.2, Report of the Detailed Findings of the Independent International Fact Finding on Myanmar Mission on Myanmar.

²⁹ Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kackin and Shan States.

³⁰ Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kackin and Shan States.

sonucuna varılmıştır³¹.

Bu raporda ayrıca mağdurlar ve tanıklardan sağlanan bilgilerin, ayrıntılı analizler ortaya koyan uydu görüntüleri tarafından doğrulandığı görülmüştür. Özellikle Rakhine'nın kuzeyinin büyük bir dönüşüm geçirdiği, en az 392 Rakhine köyünün yok edildiği bu görüntüler sayesinde doğrulanmıştır. Köylerin yakılıp yıkılmasından sonra, geniş arazilerin buldozerlerle temizlendiği görülmüştür. Bitki örtüsü ve yapılardan tamamen arındırılan bölgelerde hedeflenen insandan arındırma amacına ulaşılmıştır. Sonrasında ise bu bölgelere yeniden iskanın sağlanması amacı ile güvenliğin tesisine ve altyapı faaliyetlerine girilmiştir. Rohingya olmayan diğer etnik topluluklar için inşa edilen yeni köyler, bir zamanlar Rohingyaların evlerinin bulunduğu yerlere inşa edilmiştir. Bu da geri dönüşe ilişkin anlaşmanın ne kadar da gerçekten uzak olduğunu göstermiştir. Mevcut koşullarda geri dönüşe imkan yoktur³².

Boyut olarak ciddi farklılıklar gösterse de ARSA ile Kaçın ve Şan eyaletlerinde faaliyet gösteren etnik silahlı örgütlerin eylemleri ve yaptıkları insan hakları ihlalleri raporda yer almıştır. Raporda bu örgütlerin yargısız infazlar gerçekleştirdiği, saldırılar sırasında sivilleri korumak için gerekli tedbirleri almadığı, mülkleri tahrip ettiği ve diğer ihlallerin yanı sıra sivilleri zorla silah altına aldığı yer almıştır³³.

Raporda ordu mensuplarının işlemiş oldukları suçlardan dolayı hiçbir şekilde cezalandırılmadığı ve neden oldukları uluslararası hukuk ihlallerinden dolayı hiçbir zaman sorumlu tutulmadığı belirtilmekle birlikte, BM Güvenlik Konseyi'ne, Myanmar'ı UCM'ye sevk etmesi ya da geçici bir uluslararası ceza mahkemesi kurması çağrısında bulunulmuştur. Raporda ayrıca insan hakları ihlallerinin işlenmesinde en büyük sorumlulukları olanlara yönelik seyahat yasakları ve mal varlıklarının dondurulması dahil olmak üzere hedefe yönelik bireysel yaptırımlar ve Myanmar'a silah ambargosu uygulanması çağrısında bulunulmuştur. Rapora göre, aralarında ordu başkomutanı kıdemli general Min Aung Hlaing'in bulunduğu altı üst düzey komutan yaşananlardan en çok

³¹ Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kackin and Shan States. Ryan, s. 45-46.

³² Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kackin and Shan States.

³³ Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kackin and Shan States.

sorumlu olanlardır. İlave isimleri içeren yayınlanmamış bir liste İnsan Hakları Yüksek Komiserine verilecek, o da kendi takdirine bağlı olarak bu listeyi hesap verebilirlik arayışında olan herhangi bir yetkili ve güvenilir kurumla paylaşabilecektir. Raporda BM’nin tüm yetkili organ ve kurumları göreve çağırılmış ve insan hakları ilkeleri doğrultusunda acilen harekete geçmeye davet edilmiştir. Raporda uluslararası toplumun başarısız olduğu vurgulanmış ve Myanmar halkını bir daha hayal kırıklığına uğratmaması yönünde çağrıya yer verilmiştir³⁴.

Sonuç olarak bakıldığında Rohingya’lar yeryüzünde en fazla zulme uğramış azınlıklardan biridir. Myanmar tarafından 2017 yılından itibaren gerçekleştirilen askeri saldırılar sonucunda 10 binden fazla Rohingya hayatını kaybetmiş, çok yaygın bir şekilde cinsel şiddet sergilenmiş, yaklaşık 400 köy yıkılmış, 700 binden fazla insan Bangladeş’e sınır dışı edilmiştir³⁵.

Sonraki süreçte Rohingya’ların, Myanmar’da bir yerleri olmadığına yönelik açıklamalar devletin en üst düzey yetkilileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Bu kapsamda; 2021 yılındaki askeri darbe sonrasında ülkenin de facto lideri durumunda bulunan General Min Aung Hlaing’e göre, ülkelerinde Rohingya ırkı bulunmamakta, bunlar Bengalli olup Myanmar’daki etnik gruplar arasında yer almamaktadır³⁶.

Akademisyenler, BM Myanmar Bağımsız Uluslararası Gerçekleri Araştırma Misyonu ve UCM Savcısı tarafından belirtildiği üzere, Rohingya’lara yönelik saldırılara, Müslümanları varoluşsal bir tehdit olarak şeytanlaştıran ve kötüleyen önde gelen Budist keşişler ve diğer kilit aktörlerin dini manifestoları de eşlik etmiştir. Bu durum Myanmar’da Müslüman karşıtı duyguların ve Budist milliyetçi nefret söyleminin varlığını yansıtmıştır³⁷.

III. MYANMAR/BANGLADEŞ, ROHINGYAVE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

Rohingya’ların yaşadıkları bu zulüm karşısında, bu zulmün durdurulması ve sorumluların yargılanması noktasında uluslararası hukuka ve onun özelinde uluslararası ceza yargısına önemli bir işlev düşmektedir.

³⁴ Myanmar: UN Fact -Finding Mission Releases its Full Account of Massive Violations by Military in Rakhine, Kachin and Shan States.

³⁵ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 458.

³⁶ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 462.

³⁷ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 469.

Bu kapsamda kısaca belirtmek gerekirse yukarıda ayrıntılı bir şekilde aktarılan Misyon raporundan görüleceği üzere; Rohingyaların başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan haklarının sistematik bir şekilde Myanmar güvenlik kuvvetleri tarafından ihlal edildiği, Rohingyaların şiddet ve zulüm gördüğü açık olmasına rağmen bu sorunun çözümüne yönelik politik bir kararlılığın olmadığı açıktır. Bu kapsamda bu zulmün sona erdirilmesi noktasında BM Antlaşması'nın 24. maddesinde belirtildiği gibi uluslararası barış ve güvenlik ana sorumlu organ olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK), uluslararası barışın tehdit edildiği gerekçesi ile BM Antlaşması'nın VII. bölümü çerçevesinde harekete geçmesi, BMGK'nin bu yönde alacağı kararların BM'ye üye devletleri bağladığı düşünüldüğünde etkili olabilirdi. Ancak bu gerçekliğin yokluğunda Myanmar'da işlenen ve uluslararası suç niteliğinde olan bu fiilleri işleyenlerin cezalandırılması anlamında uluslararası ceza yargısına önemli bir işlev düşebilir.

Myanmar'da işlenen suçlar uluslararası suç niteliğindedir. Belirli bir davranışın uluslararası suç olarak tanımlanmasında belirleyici unsur; uluslararası hukukta devletlerin bu davranışı suç olarak kabul etmelerinden kaynaklanır. Görüldüğü gibi uluslararası suç tanımında belirleyici olan devletlerin iradesidir³⁸.

Cassese'ye göre; uluslararası suçlar ilgili bireylerin kişisel cezai sorumluluğuna yol açan uluslararası hukuk kurallarının ihlali ile meydana gelmektedir. Bu suçların yasaklanmasına yönelik kurallar uluslararası toplum tarafından önemli kabul edilen değerleri korumayı amaçlayan ve dolayısıyla tüm devletleri ve bireyleri bağlayan kurallardır. Dünya genelinde cezalandırılmalarında bütün insanlığın ortak menfaati bulunan bu suçların failleri gereken koşulları taşımaları halinde her hangi bir devlet tarafından yargılanabilir ve bu suçlar açısından yargı bağımsızlığı ileri sürülemez³⁹.

Çalışmamızın bu bölümünde Rohingya'da yaşananların UCM boyutunun daha iyi anlaşılması adına UCM'nin yargı yetkisine kısaca değinilecektir.

A. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi

01.07.2002 tarihinde Statüsü yürürlüğe giren UCM daimi nitelikte bir uluslararası mahkeme olup, uluslararası hukuk kişiliğine sahiptir. Statü'nün giriş bölümünde belirtildiği gibi UCM'nin kuruluş gerekçesi "*uluslararası*

³⁸ Tezcan/Erdem/Önok, s. 41.

³⁹ Cassese, s. 23.

toplumu bir bütün olarak yakından ilgilendiren çok ciddi suçların cezasız kalmaması, ulusal düzeyde ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi suretiyle, bu suçların etkin bir şekilde kovuşturulmasının, güvence altına alınmasıdır”.

Mahkemenin hangi suçlardan dolayı yargılama yapabileceği yani maddi bakımdan (*ratione materiae*) yargı yetkisi uluslararası toplumu derinden etkileyen çok ağır suçlara ilişkindir. Bu suçlar; Statü’nün 5/1. maddesine göre, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ve saldırı suçudur.

Statü’nün 25/1. maddesi mahkemenin kişiler bakımından yargı yetkisini düzenlemiştir. Buna göre, mahkeme sadece gerçek kişiler üzerinde yargılama yetkisine sahiptir. Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlardan dolayı gerçek kişilerin cezai sorumluluğuna yönelik istisna Statü’nün 26. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, bir suçun işlendiği sırada fail 18 yaşını doldurmamış ise yargılanamaz.

Statü’nün 27. maddesi uyarınca; failin statüsü cezai sorumluluğunu etkilemeyecektir. Mahkemenin yargı yetkisi kapsamına giren suçların işlenmesi durumunda, bu suçu işleyen kişilerin resmi görev ve önem fark etmeksizin yargılanmaları söz konusudur. Bu kapsamda bir dokunulmazlık ileri sürülemez⁴⁰.

UCM’nin yargı yetkisinin diğer bir özelliği asli nitelik taşımamasıdır. Bu kapsamda yargı yetkisi tamamlayıcı niteliktedir. Tamamlayıcılık, Statü’nün 17. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda Statü’de öngörülen bir suç yetkili devlette kovuşturma ya da soruşturma konusu yapılmış ise, ilgili devletin bunu devam ettirme istek ve yeteneği olmaması durumları hariç, UCM’nin yargı yetkisi söz konusu olmamaktadır⁴¹. Tamamlayıcılık yetkisi öncelikle Statü’ye taraf olan devletlerin sorumluluğunu esas almaktadır.

Mahkemenin yargı yetkisinin devletler tarafından kabulü Statü’nün 12. maddesinde düzenlenmiştir⁴². Bu düzenleme uyarınca devletler; a) Statü’ye

⁴⁰ Aksar, s. 251; Tezcan/Erdem/Önok, s. 347.

⁴¹ Aksar, s. 248.

⁴² Statü’nün, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin ön koşullar başlıklı 12. maddesi şu şekildedir. 1. Bir devlet, bu statüye taraf olmakla, 5. maddede bahsi geçen suçlarla ilgili olarak Mahkemenin yargı yetkisini kabul etmiş olur. 2. Aşağıdaki devletlerden bir veya daha fazlası statüye taraf ise ya da 3. paragrafa uygun olarak yargı yetkisini tanımış ise, Mahkeme 13. maddenin (a) veya (c) bentleri ile ilgili olarak yargı yetkisini kullanabilir: (a) Toprakları üzerinde sorun teşkil eden olayın meydana geldiği devlet ya da suç, bir uçak

taraf olarak b) UCM'ye taraf olmadan, Mahkemeye bir bildirim yaparak belirli bir suç için Mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğini açıklayarak Statü'nün taraf olabilir.

Suçun işlendiği ya da suçlunun uyruğunda bulunduğu devlet, yukarıda belirtilen iki yöntemden birisi ile Mahkemenin yargı yetkisini kabul etmişse, Mahkemenin yargı yetkisinin kapsamındaki suçlarla ilgili Mahkeme yargı yetkisini kullanabilir⁴³.

Statü'nün taraf olmayan bir devletin uyruğunda bulunan birinin Statü'nün taraf olan bir devletin ülkesinde Mahkemenin yargı yetkisine giren suçları işlemesi durumunda o kişi UCM tarafından yargılanabilir⁴⁴.

UCM Statüsü incelendiğinde, 12. madde uyarınca Statü'nün taraf olmayan bir devlette UCM'nin yargı yetkisi kapsamına giren suç ya da suçların gerçek kişiler tarafından işlenmesi durumunda, bu kişilerin yargılanabilmeleri Statü'nün 13/b. maddesi uyarınca mümkündür. Bu kapsamda; Mahkemenin yargı yetkisine giren suçların işlendiği bir durum, BMGK tarafından, BM Antlaşması'nın 7. Bölümü çerçevesinde, UCM Savcılık makamına soruşturulması amacı ile havale edilebilir.

UCM'nin önündeki davalara bakıldığında Sudan'ın Darfur bölgesinde işlenen suçların 31 Mart 2005 tarihli 1593⁴⁵ sayılı BMGK kararı uyarınca, soruşturulması amacı ile Mahkemeye sevk edildiği görülmektedir. Yapılan ön inceleme sonrası soruşturma 1 Haziran 2005 tarihinde açılmıştır. Soruşturmanın zaman bakımından kapsamı 1 Temmuz 2002 tarihinden itibaren Darfur'da işlenen suçlara ilişkin olup, soruşturma yirmi ay sonunda tamamlanmış, Savcılık tarafından Mahkemeye sunulan iddianame sonrasında biri bakan diğeri subay olan iki kişi hakkında insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları işledikleri gerekçesi ile Mahkeme tarafından celb çıkarılmıştır. I. Ön Yargılama Dairesi 27 Nisan 2007 tarihinde bu kişilere yönelik yakalama emri çıkarmıştır. Sonrasında, yaşananlardan en düzey sorumlu olanların

veya gemide işlenmiş ise gemi veya uçağın kayıtlı bulunduğu devlet; (b) Suçlanan kişinin vatandaşı olduğu devlet. 3. Bu statüye taraf olmayan devletin 2. paragrafa göre kabulü aranıyorsa, o devlet Mahkeme Yazı İşleri Dairesi'ne sunacağı bir bildirge ile suç konusu olayla ilgili olarak, Mahkemenin yargı yetkisini kabul edebilir. Kabul eden devlet 9. Bölüme uygun olarak erteleme ya da istisna olmaksızın Mahkeme ile işbirliği yapacaktır.

⁴³ Tezcan/Erdem/Önok, s. 351.

⁴⁴ Aksar, s. 250.

⁴⁵ BM, Güvenlik Konseyi Res 1593, 31 Mart 2005, BM Belge S/RES/1593.

başında gelen dönemin devlet başkanı Al-Bashir hakkında yakalama emri çıkarılmıştır⁴⁶.

Bir diğer örnek ise, 26 Şubat 2011 tarihinde BMGK’nin oybirliği ile aldığı 1970⁴⁷ sayılı karar ile 15 Şubat 2011 tarihinden itibaren Libya’da işlenen suçlarla ilgili sorumluların yargılanması amacı ile konunun UCM’ye sevk edilmesidir⁴⁸.

Özetlemek gerekirse; Statü’ye devletlerin taraf olması veya somut bir olayda Mahkemenin yargı yetkisinin devletlerce kabulü, Mahkemenin yargı yetkisi açısından temeldir. Statü’ye taraf olmayan bir devletin vatandaşının Mahkeme tarafından yargılanması şu iki halde mümkündür. Bunlar; a) BMGK’nin “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Fiili Halinde Yapılacak Hareket” başlığını taşıyan BM Antlaşması 7. Bölüm çerçevesinde hareket ederek bir durumu Mahkemeye sevk etmesi, b) Statü’ye taraf olmayan bir devletin vatandaşlarının, Mahkemenin yargı yetkisini içerecek suçları Statü’ye taraf bir devletin ülkesinde işlemesi veya Statü’ye taraf bir devletin vatandaşlarının Statü’nün taraf olmayan bir devletin ülkesinde Mahkemenin yetkisinde bulunan suçları işlemesi halinde, suçun işlendiği devletler bu kişileri Mahkemeye sevk edebilir⁴⁹.

B. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Myanmar Üzerindeki Yargı Yetkisi

Myanmar’da, Rohingyaların karşılaşmış oldukları saldırıların sorumlularının cezasız kalmaması uluslararası ceza yargısının etkinliği açısından önemlidir. Bununla birlikte Myanmar’ın UCM Statüsü’ne taraf olmadığı gerçeği karşısında, Statü’ye taraf olmayan bir devlette Mahkemenin yargı yetkisine giren suçların işlenmesi halinde, bu suçları işleyenlerin cezasız kalmaması adına Statü uyarınca bazı teorik olasılıkların olduğu görülmektedir.

En ayrıntılı şekilde Myanmar’a ilişkin Uluslararası Bağımsız Gerçekleri Araştırma Misyonu tarafından sunulan rapordan anlaşılabacağı üzere Myanmar’da insanlığa karşı suçların işlendiği açıktır. Bu kapsamda ordu ve güvenlik güçleri tarafından işlenen insanlığa karşı suçların konu yönünden Mahkemenin yargı yetkisinin içerisine girdiği kabul edilse de, Myanmar’ın

⁴⁶ Shaw, s. 288.

⁴⁷ BM, Güvenlik Konseyi Res 1970, 26 Şubat 2011, BM Belge S/RES/1970.

⁴⁸ Aksar, s. 250; Denk, s. 282-283.

⁴⁹ Aksar, s. 250.

Statü'nün taraf olmaması nedeni ile UCM'nin yargı yetkisini kullanması mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte yukarıdaki bölümde aktarıldığı gibi, Myanmar'da yaşanan insanlığa karşı işlenen suçların faillerinin soruşturulabilmeleri ve sonrasında yargılanabilmeleri teorik açıdan Statü uyarınca mümkün görünmektedir. Statü'nün 13/b. maddesi uyarınca BMGK durumu BM Antlaşması 7.bölüm uyarınca UCM Savcılığına havale edebilir. Bu kapsamda Myanmar'da yaşananların uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği söylenebilir. İnsan hakları hukukunun günümüzde geldiği nokta düşünüldüğünde kitlesel düzeyde başta yaşam hakkı olmak üzere insan haklarına yönelik yoğun ihlallerin yaşanması ve Rohingyaların Bangladeş'e kitlesel bir şekilde zorunlu göç etmesinin Bangladeş açısından yaratabileceği güvenlik ve istikrar sorunları birlikte düşünüldüğünde, bu durumun uluslararası barış ve güvenlik açısından tehdit unsuru oluşturabileceği gerekçesi ile BMGK harekete geçebilir.

Burada doğrudan bir dava açma söz konusu olmadığı gibi, UCM'nin dava açılması konusunda yetkili organı olan Ön Yargılama Dairesi havale edilen konuda Statü'nün 53/2. maddesi uyarınca yargılama yapmaya gerek olmadığına karar verebilir. Bununla birlikte, BMGK'nin siyasi ağırlığı ve etkisi düşünüldüğünde böyle bir talebin reddi mümkün görünmemektedir. Buna ilişkin BMGK tarafından daha önceki dönemlerde UCM'ye havale edilen Darfur/Sudan ve Libya'ya ilişkin iddialarının yargılamaya sebep olduğu yukarıdaki bölümde yer almıştı.

BMGK'nin harekete geçebilmesi yönündeki bu teorik yaklaşıma rağmen bugüne kadar bu gerçekleşmemiştir. Bunun nedenlerini tespit edebilmek için BMGK sistemi içerisinde veto yetkisine sahip olan daimi üyelerin Myanmar ile olan ilişkilerine bakılabilir.

Myanmar insan hakları ihlalleri nedeniyle uluslararası toplum tarafından yaptırımlara tabi tutulduğunda Çin, Myanmar rejiminin varlığını sürdürmesini için destek sağlamıştır. Çin, 2006 yılından 2011 yılına kadar Myanmar'da yaşanan insan hakları ihlallerini içeren ve bu ihlalleri kınayan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararlarına ret oyu vermiştir. Çin ayrıca Myanmar'ın siyasi tutukluları serbest bırakmasına ve etnik azınlıkların temel haklarını ihlal etmesini önlemeye yönelik BMGK kararlarını veto etmiştir. Çin desteğinin arkasında, Çin'in Hint Okyanusu'na erişimi açısından Myanmar'ın stratejik öneme sahip olması yatmaktadır. Bu nedenle Çin tarafından Myanmar'da liman tesisleri inşa edilmiştir. Çin ile Myanmar arasındaki ilişkilerin yakınlığı Çin'in, Myanmar'ın en önemli askeri teçhizat ve eğitim tedarikçisi olmasından

da anlaşılmaktadır⁵⁰.

Myanmar ile askeri ve ekonomik anlamda ilişkileri bulunan Rusya’da, Rohingya’da yaşananlara yönelik alınan BM kararlarını veto etmiştir. ABD’nin tutumuna gelince 2018 yılında üst düzey Myanmarlı ordu ve polis yetkililerine yönelik Rohingya’lara karşı sistematik düzeyde insan hakları ihlallerinde bulundukları ve etnik temizlik gerçekleştirdikleri suçlaması ile yaptırım uygulamıştır. Bununla birlikte ABD’nin ekonomik yatırımları Myanmar’a devam etmektedir⁵¹.

Bu bilgilerin ışığında BMGK’nin, Rohingya’da insanlığa karşı işlenen suçlara yönelik bağlayıcı nitelikte bir karar alamadığı görülmüştür. BMGK yaşananlar karşısında bağlayıcılığı bulunmayan bir başkanlık açıklamasında bulunmuştur⁵². Rohingya’lara yönelik sistematik düzeydeki insan hakları ihlallerinin yer aldığı bu açıklamada, yerleşim yerlerinin yakılmasına ve cinsel şiddetin yoğunluğuna ve sistematikliğine yönelik endişeler dile getirilmiştir. Hükümetin bu süreçte daha fazla güç kullanmaktan çekinmesi, çatışmaların sona erdirilmesi için gereken tedbirlerin alınması gerektiği bildirilmiştir. Bu kapsamda hükümetin halkını koruma sorumluluğu hatırlatılmıştır⁵³. Kısaca özetlenen bu bilgiler çerçevesinde BMGK’nin, Statü uyarınca kendisine verilen bu yetkiyi kullanmayacağı açıktır.

BMGK’nin, Rohingya’ların içinde bulunduğu zor duruma karşı ortak bir eylemde bulunmaması rağmen, 21 Mart 2022 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Antony J. Blinken tarafından ordu mensuplarının suç işlediğine yönelik resmi bir açıklama yapılmıştır. Bununla birlikte birçok devlet Rohingya’lara yönelik insan hakları ihlallerinden sorumlu Myanmarlı yetkililere yönelik yaptırım kararı almıştır⁵⁴. Özellikle ABD, Kanada ve İngiltere tarafından Rohingya’da yaşananlardan sorumluluğu bulunan üst düzey karar verici Myanmarlı yetkililere yönelik bu kişilerin malvarlıkları ve seyahat özgümlüklerini kapsayan yaptırım kararları alınmıştır. Bu yaptırımların amacı, yaptırıma tabii tutulan kişilerin bu devletlerde bulunan malvarlıklarını kullanmasının engellenmesi ve malvarlıklarına ilişkin mali veya diğer hizmetlerden yararlanmasının

⁵⁰ Almuhana, s. 71-72.

⁵¹ Almuhana, s. 73-74.

⁵² BM, Güvenlik Konseyi Prst 2017/22, 6 Kasım 2017, BM Belge S/PRST/2017/22.

⁵³ Dalar, s. 154-155.

⁵⁴ Tekamura, s. 142.

önlenmesidir⁵⁵.

Çalışmamız açısından önem taşıyan en önemli unsurlardan biri Myanmar’da işlenen insanlığa karşı suçların UCM önünde yargılamaya konu olabilmesinin mümkün olup olmadığıdır. Bu kapsamda UCM Savcılığının talepleri olmuştur. Bu bölümde UCM Savcılığının talepleri ve bu kapsamda özellikle 3. Ön Yargılama Dairesinin vermiş olduğu 14 Kasım 2019 tarihindeki soruşturma iznini içeren karara geniş bir şekilde yer verilecektir.

Bu taleplere yönelik Myanmar, Statü’ye taraf olmadığını ve bu nedenle UCM’nin Myanmar’a yönelik yargı yetkisinin bulunmadığını belirtmiştir. Myanmar, UCM Savcılığının başlatmış olduğu hukuki süreçlere katılmak istemediğini ve itirazlarını dünya kamuoyuna sunmuştur. Burada dikkat çeken bir hususta Myanmar’ın, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi kapsamında “Pacta Tertius” olarak adlandırabileceğimiz bir antlaşmanın o antlaşmaya taraf olmayan devlet üzerinde etki ve yükümlülük doğurmayacağı ilkesini ileri sürmesidir⁵⁶.

C. 3. Ön Yargılama Dairesinin 14 Kasım 2019 Tarihli Kararı

Myanmar’ın UCM Statüsü’ne taraf olmamasına rağmen, burada yaşanan insanlığa karşı işlenen suçların en azından bir kısmının cezasız kalmaması adına UCM Savcılığının iddia ve talepleri olmuştur. UCM’nin kendi kuruluş amacı olan insanlığın vicdanını şoke eden, uluslararası toplumu bir bütün olarak yakından ilgilendiren, jus cogens nitelikteki kuralların ihlalini kapsayan bu ağır suçları işleyenlerin cezalandırılması adına bu talebi önem taşımaktadır. Bu bağlamda Myanmar’da yaşananların devletler düzeyindeki en önemli etkisi, Rohingyaların kitlesel bir şekilde zorla yerinden edilmeleri neticesinde yoğun bir sığınmacı nüfusu ile karşılaşan Bangladeş’te yaşanmıştır. Bangladeş ise 1 Haziran 2010 tarihi itibarıyla UCM Statüsü’ne taraftır.

Myanmar’da, Rohingyaların uğramış oldukları saldırılar ve bu saldırılar neticesinde oluşan suçların ve bu suçların faillerinin belirlenebilmesi için UCM Savcılığı ilk olarak 9 Nisan 2018 tarihinde, UCM 1. Ön Yargılama Dairesinden Myanmar/ Bangladeş’deki durum ile ilgili Mahkemenin yargı yetkisinin bulunup bulunmadığına ilişkin karar verilmesi için bir talepte bulunmuştur. Bu talep Statü’nün 19/3. maddesi⁵⁷ uyarınca yapılmıştır.

⁵⁵ Tekamura, s. 1143.

⁵⁶ Kul/ Bülbül, s. 8-9.

⁵⁷ UCM Statüsü’nün 19/3. maddesi şu şekildedir. “Savcı Mahkemeden yargı yetkisi veya kabul

Savcılık, Myanmar’dan Bangladeş’e sınır dışı edildiği iddia edilen Rohingya’lar hakkında Statü’nün 12/2-a. maddesi uyarınca Mahkemenin yargı yetkisini kullanıp kullanamayacağı hususunda 1. Ön Yargılama Dairesi’nden bir karar talep etmiştir⁵⁸.

6 Eylül 2018 tarihinde 1. Ön Yargılama Dairesi tarafından verilen karar uyarınca Statü’ tarafı olmayan bir devlette başlayan sınır dışı etme eylemlerinin Statü’ye taraf olan bir devlette tamamlanması halinde, bu eylemler Statü’nün 12/2-a. maddesi uyarınca Mahkemenin yargı yetkisi kapsamındadır. Sonuç olarak, talepte belirtilen koşullar altında Mahkeme, Rohingya’ların Myanmar’dan Bangladeş’e sınır dışı edildiği iddialarının gerekli ağırlığa ve eşiğe ulaşması koşuluyla yargı yetkisine sahiptir. Daireye göre bu sonuç yargılamanın daha sonraki bir aşamasında yargı yetkisine ilişkin yapılacak tespitleri etkilemez⁵⁹.

Myanmar/Bangladeş’teki durum ile ilgili UCM boyutundaki diğer önemli gelişme, 3. Ön Yargılama Dairesinin 14 Kasım 2019 tarihli soruşturma izni verilmesine ilişkin kararıdır. Bu çalışma kapsamında bu karara geniş bir şekilde yer verilecektir⁶⁰. 4 Temmuz 2019 tarihinde UCM Savcılığı, 9 Ekim 2016 tarihinden bu yana devam eden Myanmar/ Bangladeş’teki duruma ilişkin UCM’nin maddi yargı yetkisi dahilinde bulunan suçların Rohingya’lara karşı işlendiği iddiası ile ilgili bir soruşturma başlatılmasına izin verilmesini talep etmiştir⁶¹. Bu talebe yönelik 3. Ön Yargılama Dairesi, 14 Kasım 2019 tarihinde soruşturma izni vermiştir. Daire mevcut bilgiler çerçevesinde en azından 9 Ekim 2016 tarihinden bu yana ordu mensuplarının diğer güvenlik

edilebilirlik konusunda karar vermesini isteyebilir. 13. maddeye göre başvuruda bulunanlar veya mağdurlar yargı yetkisi ya da kabul edilebilirlik konusundaki görüşlerini Mahkemeye sunabilirler”.

⁵⁸ International Criminal Court, No. ICC-RoC46(3)-01/18, 6 September 2018, Request Under Regulation 46(3) of the Regulations of the Court, Decision on the “ Prosecution’s Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute”, Para 1. (https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2018_04203.PDF, Erişim Tarihi:10.06.2024).

⁵⁹ ICC-RoC46(3)-01/18, Para 73.

⁶⁰ International Criminal Court, Situation in the People’s Republic of Bangladesh/Republic of the Union of Myanmar, Decision Pursuant to Article 15 of the Rome Statute on the Authorisation of an Investigation into the Situation in the People’s Republic of Bangladesh/Republic of the Union of Myanmar, PreTrial Chamber III, ICC-01/19, 14 November 2019. (https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2019_06955.PDF, Erişim Tarihi:10.06.2024).

⁶¹ ICC-01/19, para 5.

güçleriyle birlikte ve bazı yerel sivillerin de katılımıyla Rohingya'lara karşı insanlığa karşı işlenen suçlar arasında yer alan ve Statü'nün 7/1-d. maddesinde düzenlenen sürgün suçu ile Statü'nün 7/1-h. maddesinde düzenlenen etnik köken ve/veya din temelinde zulüm suçunun işlenmiş olabileceğine ilişkin makul ve inandırıcı bir temel olduğunu kabul etmiştir⁶².

Statü'nün 7/2-d. maddesinde, *1.paragrafının amaçları bakımından d bendinde "Nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli", "uluslararası hukukta izin verilen gerekçeler olmaksızın, belli bir yerde, hukuka uygun olarak ikamet eden insanların sürülmesi ya da başka zorlayıcı fiillerle zorla yer değiştirilmeleri anlamına gelir;"*

Statü'nün 7/2-g. maddesinde *"zulüm bir grubun veya topluluğun, kimliğinden dolayı, uluslararası hukuka aykırı olarak, temel haklarından ağır bir şekilde mahrum bırakılması anlamına gelir"*.

Statü'nün ilgili hükümlerinde Savcılık tarafından soruşturma talebinin ne şekilde isteneceği düzenlenmiştir. Statü'nün 13/c. maddesi uyarınca, *"bir suçun işlendiğine dair savcı tarafından 15. madde uyarınca soruşturma açılabileceği düzenlenmektedir"*. Bu bağlamda UCM Statüsü'nün 15. maddesi Savcılığın kendiliğinden soruşturma açma usulünü düzenlemiştir⁶³.

İnsanlığa karşı işlenen suçlar Statü'nün 7. maddesinde düzenlenmiştir⁶⁴.

⁶² ICC-01/19, para 110.

⁶³ UCM Statüsü'nün 15. maddesi şu şekildedir. " 1. Savcı, Mahkemenin yargı yetkisi alanına giren suçlarla ilgili bilgilere dayanarak kendiliğinden soruşturma açabilir. 2. Savcı, gelen bilginin ciddiliğini araştırır. Bu amaçla devletlerden, Birleşmiş Milletler organlarından, hükümetler arası veya hükümet dışı örgütlerden veya uygun gördüğü diğer güvenilir kaynaklardan ek bilgi isteyebilir ve Mahkemenin mukim olduğu yerde yazılı veya sözlü ifade alabilir. 3. Savcı, bir soruşturmanın derinleştirilmesi için makul temeller olduğuna karar verirse, Ön Yargılama Dairesinden, topladığı destekleyici belgeleri sunarak bir soruşturma yetkisi talebinde bulunur. Mağdurlar Ön Yargılama Dairesine Usul ve Delil Kurallarına uygun olarak açıklama yapabilirler. 4. Talebi ve destekleyici belgeleri inceledikten sonra Ön Yargılama Dairesi soruşturmayı derinleştirmek için makul veriler olduğuna kanaat getirirse ve dava, Mahkemenin yetki alanına giriyor görünüyorsa, davanın kabul edilebilirliği ve yargı yetkisi konularında, Mahkemenin sonraki tespitlerine bakmaksızın, soruşturmayı başlatma yetkisi verir. 5. Soruşturma yetkisi verilmesinin Ön Yargılama Dairesince reddedilmesi, Savcının sonradan aynı durumla ilgili olarak, yeni vaka ve delillere dayalı bir talepte bulunmasına engel teşkil etmez. 6. Eğer Paragraf 1 ve 2'de belirtilen ön incelemenin sonucunda, Savcı, sağlanan bilginin bir soruşturma için makul bir temel oluşturmadığı sonucuna varırsa; bu bilgiyi sunanlar savcı tarafından bilgilendirilir. Bu durum, Savcının aynı durumla ilgili olarak, yeni vaka ve delillerin ışığında, sonradan sunulan bilgileri değerlendirmesine engel değildir".

⁶⁴ Statü'nün 7. maddesi şu şekildedir. 1. Bu tüzüğün amaçları bakımından "insanlığa karşı

Savcılık; Myanmar’ın Rohingyaları sürgün ettiğini, göçe zorladığını, aynı zamanda her hangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, her hangi bir eylemle veya Mahkemenin yetki alanındaki her hangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm suçlarının işlendiği belirtmiş ve bu suçların Statü’nün 7/1-d ve h. maddelerinde düzenlenen insanlığa karşı işlenen suç kapsamında olduğunu belirtmiştir. Savcılık tarafından soruşturulması talep edilen suçlar ise, 2016 ve 2017 yılları arası döneme ilişkindir⁶⁵. Bu dönemde daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi Rohingyalar, Myanmar’da en yoğun saldırılarla karşılaşmışlardır.

Bu karar kapsamında yer almasa da zorunlu göçe dair Statü’nün savaş suçlarını düzenleyen 8. maddesinde bir düzenleme mevcuttur. Statü’nün 8/2/a-vii. maddesi uyarınca hukuka aykırı sürgün, nakletme ya da hapsedme, savaş suçları kapsamında düzenlenmiştir.

Bu kararda belirtilen Rohingyaların sürgün edilmesi, nüfusun zorla yerinden edilmesidir. Sürgün ve zorla nakilleri kapsayan zorla yerinden etme, uluslararası hukukta herhangi bir gerekçe olmaksızın, kişilerin yasal olarak bulundukları topraklardan zorla sınır dışı edilmesi veya diğer zorlayıcı eylemlerle topraklarından atılmasıdır. Zorla yerinden etme insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku uyarınca yasaklanmıştır⁶⁶. Zorla yerinden etme yasağı hem sürgün hem de zorla nakilleri kapsamakla birlikte, bunlar iki farklı suç tipidir. Sürgünde sınır dışı etme boyutu bulunmaktadır. Zorla nakil ise aynı devletin sınırları içinde gerçekleşen zorunlu göçtür⁶⁷.

suçlar”, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır: (a) öldürme; (b) toplu yok etme; (c) köleleştirme; (d) nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli; (e) uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsedme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme; (f) işkence; (g) ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri; (h) paragraf 3’te tanımlandığı şekliyle, her hangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafta atıf yapılan her hangi bir eylemle veya Mahkemenin yetki alanındaki her hangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm; (i) zoraki kayıplar; (j) ırk ayrımcılığı (apartheid) suçu; (k) kasıtlı olarak ciddi istraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlığa ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler.

⁶⁵ Information for Victims, Bangladesh/ Myanmar, (<https://www.icc-cpi.int/victims/bangladesh-myanmar>, Erişim Tarihi:12.06.2024).

⁶⁶ Proukaki, s. 362.

⁶⁷ Proukaki, s. 362-363.

Bu bağlamda sürgün devletin ülkesi dışında gerçekleşen zorunlu göç hareketleri olarak nitelendirilirken, nakletme ise aynı coğrafi sınırlar içerisinde farklı bölgelere gerçekleşen göç hareketleridir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (EYUCM) Gotovina⁶⁸ kararında sürgün ve nakletme kavramları arasındaki farka değinilmiş ve kişilerin yasal olarak yaşadıkları devletin fiili ya da hukuki sınırlarının dışına gönderilmesi sürgün; sınırlar içinde gerçekleşen zorunlu göç hareketleri ise zorla nakil olarak tanımlanmıştır. Bu farklılık, EYUCM'nin Krstic⁶⁹ kararında doğrulanmıştır. Karara göre; sürgün ve zorla nakil arasında önemli bir fark vardır. Sürgün, fiili ve hukuki sınırların dışında; zorla nakil ise sınırlar içinde gerçekleşmektedir⁷⁰. Zorla yerinden edilme, birinin evini terk etmesini, malını kaybetmesini ve baskı altında başka bir yere göç etmesini içeren, yoğun acılarla yüklü bir deneyimdir⁷¹.

Bu kapsamda Myanmar/Bangladeş'teki duruma ilişkin işlendiği iddia edilen hukuka aykırı sürgün ve nakil etme suçu aynı zamanda 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin Dördüncüsü olan Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin 147. maddesinde düzenlenmiştir⁷².

Nuremberg, Eski Yugoslavya ve Ruanda için kurulan ceza mahkemelerinin statüsü kapsamında da suç olarak nitelendirilen sürgün, insanların kendi ülkelerinden başka ülkelere zorla göç ettirilmesidir⁷³. Hukuka aykırı bir şekilde sivillerin sürgün edilmesi ve nakli sonucunda, sivillerin hayatlarını kaybetmesinden, yaralanmasına, hastalanmasına ve tecavüze uğramasına

⁶⁸ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Case No: IT-06-90-A, 16 November 2012, Prosecutor v. Ante Godovina, Mladen Markac, (https://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/en/121116_judgement.pdf, Erişim Tarihi: 12.08.2024)

⁶⁹ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Case No: IT-98-33-A, Prosecutor v. Radislav Krstic Judgment, <https://www.icty.org/x/cases/krstic/acjug/en/>, Erişim Tarihi: 12.08.2024)

⁷⁰ Gülergün, s. 115.

⁷¹ Proukaki, s. 362.

⁷² Silahlı çatışmaya katılmayan sivillerin korunmasına ilişkin düzenlemeler içeren bu maddede insancıl hukuk kurallarının ağır ihlalleri sayılmıştır. Bunlar; “*kasten öldürme, biyolojik deneyler dahil işkence ve insanlık dışı muameleler, insan vücuduna veya sağlığına isteyerek acı verme veya ciddi yaralanmaya sebep olma, askeri gereklilik olmadan yasa dışı ve keyfi olarak malların yok edilmesi ve sahiplenilmesi, korunan kişinin düşman devlet silahlı kuvvetlerinde savaşmaya zorlanması, korunan kişinin bilinçli olarak adil ve normal yargılamadan yoksun bırakılması*” ve son olarak “*korunan kişinin hukuka aykırı sürgünü, nakledilmesi ve hapsedilmesi*”.

⁷³ Azarkan, s. 293.

kadar çok sayıda vahim olay yaşanmıştır. Bu sürgünler sonucunda insanlar tüm yaşam alanlarını ve malvarlıklarını kaybetmişlerdir⁷⁴.

Bu olay kapsamında Mahkemenin yargı yetkisine yönelik en önemli sınırlama Myanmar’ın Statü’nün tarafı olmamasıdır. Buna rağmen Savcılık, talebinde özellikle Mahkemenin yargı yetkisine giren ve en az bir unsuru Bangladeş topraklarında meydana gelen ve Myanmar’ın Rohingya bölgesinde işlenen suçlar ve bu suçlarla bağlantılı olan diğer suçların soruşturulması için yetki talep etmiştir. Buna göre Daire, uygulanacak hukuk ve talepte yer alan bilgiler ışığında, yerel yargı yetkisi, maddi yargı yetkisi ve zamana ilişkin yargı yetkisi ölçütlerinin karşılanıp karşılanmadığını değerlendirecektir⁷⁵.

UCM savcılığı bu izni talep ederken Myanmar’a ilişkin Uluslararası Bağımsız Gerçekleri Araştırma Misyonu, BM İnsan Hakları Komisyonu, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve çok sayıda hükümet dışı örgütün raporlarını esas almıştır.

Kararın ön değerlendirmeler başlığında yer alan 13. paragrafında, Rohingyalar kendi dilleri ve kültürleri olan ayrı bir etnik grup olduklarını ve uzun süredir Rakhine eyaletinde bulunduklarını vurgulamışlardır. Birbirini izleyen Myanmar hükümetlerine göre ise Rohingyalar, Bengallidir ve yaygın olarak komşu Bangladeş’ten gelen yasadışı göçmenlerdir⁷⁶.

Savcılığa göre; Rohingyalar ağırlıklı olarak İslam dinine mensup etnik bir azınlıktır. Bu kapsamda Savcılık tarafından Rohingya’da yaşananlar değerlendirilirken Statü’nün 7/1-h. maddesi uyarınca etnik ve/veya dini temellere dayalı zulüm suçunun işlendiği konusunda makul bir temelin olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda Savcılık, Rohingya kimliğinin etnik boyutunu hedef alan Myanmar güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen saldırı örneklerine başvurma yanında Rohingyalara yönelik dini saldırılara da işaret eden birkaç örneğe atıfta bulunmuştur⁷⁷.

Kararda 3. Ön Yargılama Dairesi; Rohingya davasının etnik ve dini yönlerine ilişkin, mağdurlara atıfta bulunmak için ‘Rohingya’ terimini kullanmış olmasının bu terimin “*herhangi bir tarihsel anlatının veya siyasi iddianın onaylanması veya mevcut kararın dışındaki amaçlar için belirli bir*

⁷⁴ Leaning, s. 450.

⁷⁵ ICC-01/19, para 41.

⁷⁶ ICC-01-19, para 13-14. Pérez/Acevedo/Pinto, s. 464.

⁷⁷ Pérez/Acevedo/Pinto, s. 463.

grubun tanınması anlamına gelmediğini” vurgulamıştır⁷⁸.

Bu kapsamda gerek Savcılığın gerekse Ön Yargılama Dairesinin tarafların siyasi iddialarını doğrulayacak bir şekilde değerlendirmelerde bulunmadıkları görülmekle birlikte, burada vurgulanan süreç boyunca yaşanan Statü kapsamındaki hak ihlalleri ile birlikte, bu suçların Bangladeş’te gerçekleşen unsurlarıdır.

Karar alınırken mağdurların temsili noktasında, Bangladeş’teki tüm kamplarda etkilen nüfusa yönelik temsil kabiliyetine sahip kişilerin ve kurumların görüşleri alınmıştır⁷⁹. Kararda ordu ve güvenlik güçleri tarafından işlenen yaşam hakkı ihlalleri yer almıştır. Mağdurların açıklamalarında ordu ve Myanmar güvenlik güçlerinin köylere girerek köylülere ayırım gözetmeksizin ateş açtığı, çocukların sıklıkla hedef alındığı ve ölmeleri için küçük çocukların suya veya ateşe atıldığı belirtilmiştir. Ayrıca kimi vakalarda insanlar evlerine kilitlendikten sonra yakılmıştır⁸⁰. Cinsel şiddet vakalarının yoğunluğu mağdurlar tarafından dile getirilmiştir⁸¹. Kararda mağdurlar tarafından köylerinin, evlerinin yok edildiği ve camilerinin yakıldığı bilgisi verilmiştir⁸².

Mağdurlara göre sistematik düzeyde karşılaştıkları bu saldırıların nedeni etnik kökenleri ve dinleridir⁸³. Mağdurlar yaşanan bu saldırıların failleri arasında güvenlik güçleri dışında, Budist rahiplerin ve halktan insanların bulunduğu bilgisini vermişlerdir⁸⁴.

⁷⁸ ICC-01-19, para 17.

⁷⁹ ICC-01-19, para 19. Mahkemeye 311’i yazılı 28’i video formatında toplam 339 beyan sunulduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda Bangladeş’te sığınmacıların bulunduğu 34 kampın tamamına gidildiği, 1700 kişi ile 60’tan fazla toplantı gerçekleştirdiği bildirilmiştir. ICC-01-19, para 20. Soruşturmanın kapsamına ilişkin alt başlıkta; Mağdur beyanları uyarınca işlendiği iddia edilen suçlar 2017 yılına aittir. Bununla birlikte bazı mağdurların beyanlarına yansıyan özellikle sınır dışı etmeye yönelik zorlayıcı eylemlerin 2012 gibi erken bir tarihte de işlendiğidir. Çok sayıda mağdur 1 Haziran 2010 tarihinden sonra iddia edilen davranışların da nihai bir soruşturma kapsamına alınmasını talep etmiştir. Mağdurlar her şeylerini kaybettiklerini ve Bangladeş’e kaçmak dışında bir seçenekleri olmadığını belirtmişlerdir. ICC-01-19, para 27,28.

⁸⁰ ICC-01-19, para 29.

⁸¹ ICC-01-19, para 31.

⁸² ICC-01-19, para 32.

⁸³ ICC-01-19, para 33.

⁸⁴ ICC-01-19, para 35.

Kararda 3. Ön Yargılama Dairesi Bangladeş/Myanmar’daki durum bağlamında 1. Ön Yargılama Dairesinin şu tespitlerde bulunduğunu hatırlatmıştır, “*Mahkeme, Statünün 12/2-a-i. maddesi uyarınca, Mahkemenin yargı yetkisine giren bir suçun en az bir unsurunun veya böyle bir suçun bir kısmının Statüye taraf bir devletin topraklarında işlenmesi halinde yargı yetkisini ileri sürebilir*”. Bu bağlamda 3. Ön Yargılama Dairesi, 1. Ön Yargılama Dairesinin Mahkemenin konu bakımından yetkisi kapsamında suç teşkil eden eylemin bir kısmının bir taraf devletin topraklarında gerçekleşmesi halinde, Mahkemenin işlenen bu suçlar üzerinde yargı yetkisini kullanabileceği yönündeki sonucuna katılmaktadır⁸⁵.

Kararda hukuken önem taşıyan unsur sınır aşan nitelikteki bir suçun Statü’ye taraf olan bir devletin ülkesinde kısmen bazı unsurlarının gerçekleşmesi halinde Mahkemenin bu suçlara yönelik yargı yetkisini kullanıp kullanmayacağı sorundur. Rohingyaların, Statü’ye taraf olan Bangladeş topraklarına sürülmesi ve sınır dışı edilmesi, insanlığa karşı işlenen bir suç olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda yaklaşık 1 milyona yakın Rohingyalı sığınmacının bulunduğu Bangladeş, Myanmar tarafından Rohingyalara karşı gerçekleştirilen nüfusun sürgün edilmesi ve sınır dışı etme suçunun sonuçları ile karşı karşıyadır⁸⁶.

Daire; devletlerin suç teşkil eden bir eylemin tamamı kendi yargı yetkisi kapsamındaki alanlarda gerçekleşmese bile uluslararası teamül hukuku uyarınca suçun kendi topraklarıyla bir bağlantısı olduğu sürece, ülkesel cezai yargı yetkisini kullanabilecekleri sonucuna varmıştır. Aynı zamanda Daire, devletlerin bu tür bir bağlantının niteliğini tanımlama konusunda geniş bir takdir yetkisine sahip olduklarını belirtmiştir⁸⁷.

Bu bağlamda yer bakımından ceza yasalarının uygulanması iç hukukça düzenlenmiş olup, devletler egemenlik yetkilerinin sonucunda, cezalandırma yetkilerinin kapsam ve sınırlarını kendileri belirler ve bu kapsamda devletler cezalandırma yetkilerini belirli ilkeler çerçevesinde kullanırlar⁸⁸. Bunlardan biri olan *Mülklik (Ülkesellik) İlkesi* uyarınca suç işleyen veya suçtan zarar gören kişinin vatandaşlık bağının bir önemi yoktur. Bu ilke uyarınca esas olan fiilin vuku bulduğu devletin ceza yasalarının o fiile yönelik uygulanmasıdır.

⁸⁵ ICC-01-19, para 43.

⁸⁶ Alcici/Pipia, s. 132. ICC-01-19, para 46-53.

⁸⁷ ICC-01-19, para 58.

⁸⁸ Tezcan/Erdem/Önok, s. 82.

Bu ilkeye uyarınca suçun işlendiği devlet yer bakımından yargı yetkisine sahiptir⁸⁹.

Daireye göre; Statü'nün 12/2-a. maddesinde Mahkemenin hangi koşullar çerçevesinde ülkesellik ilkesine dayanarak sınır aşan suçlar üzerinde yargı yetkisini kullanabileceği yer almamakla birlikte, devletlerin, Mahkemenin ülkesel yargı yetkisini, sadece bir veya daha fazla taraf devletin topraklarında meydana gelen suçlarla sınırlandırmayı amaçladıkları sonucuna ulaşamaz⁹⁰. Daireye göre; taraf devletler ülkesellik ilkesini devretme yetkilerini açıkça kısıtlamadıkları için, uluslararası hukuka göre sahip oldukları ülkesel yargı yetkisinin aynısını mahkemeye devrettikleri varsayılmalıdır⁹¹.

Daireye göre; Statü'nün 12/2-a. maddesinin lafzından çıkan tek açık sınırlama, davranışın en azından bir kısmının (yani suçun fiili unsurunun) bir taraf devletin topraklarında gerçekleşmesi gerektiğidir. Buna göre, fiilin bir kısmının bir taraf devletin topraklarında gerçekleşmesi koşuluyla, Mahkeme uluslararası teamül hukukunun öngördüğü sınırlar dahilinde yargı yetkisini kullanabilir⁹².

Daire sivillerin Myanmar'dan Bangladeş'e sürgün edildiğini, mağdurların Bangladeş'e geçmelerinin bu suçun maddi unsurunu oluşturduğunu belirtmiştir. Kararda Daire, Statü'de yer alan sınır aşan unsurlara sahip olabilecek suçların tamamı için mahkemenin yargı yetkisini kullanması için soyut koşullar formüle etmeyi ise gerekli görmemiştir⁹³.

Savcılık, Myanmar'da yıllara yayılan bir şekilde Rohingyaların vatandaşlığını reddeden ve onları vatansız bırakan politikalar uygulandığını ve yasalarda ifadesini bulan sistematik ayrımcılık yapıldığını iddia etmiştir. Savcılığa göre; Budist milliyetçilik artmış, Müslümanlara ve özellikle Rohingyalara karşı nefret söylemi kullanılmıştır. Bu gelişmelerin de etkisi ile Rakhine eyaletindeki hükümet mevkilerine saldırılar düzenleyen ARSA ortaya çıkmıştır. Savcılığa göre, hükümetin bu saldırılara yönelik cevabı ordunun 2016 ve 2017 yılları arasında gerçekleştirdiği “temizleme operasyonları”dır⁹⁴.

⁸⁹ Tezcan/Erdem/Önok, s. 82,83. Cassese, s. 277.

⁹⁰ ICC-01-19, para 59.

⁹¹ ICC-01-19, para 60.

⁹² ICC-01-19, para 61.

⁹³ ICC-01-19, para 62.

⁹⁴ ICC-01-19, para 64-65.

Savcılık 2016-2017 yılları arasında Myanmar tarafından sivil nüfusa yönelik yapılan yoğun ve sistematik saldırılar sonucunda Statü’nün 7. maddesi bağlamında insanlığa karşı suçların işlendiğini belirtmiştir. Savcılığa göre; 2017 yılında yapılan operasyonlar sonucunda 10 bin kişinin öldürüldüğü ve 700 binden fazla kişinin sürgün edildiği gerçeği saldırının sistematik boyutlarını ortaya koymuştur. Savcılığa göre 2016 yılındaki saldırılar da yoğun ve sistematiktir⁹⁵.

2016 yılında tahminen 87 bin kişinin⁹⁶, 2017 yılında tahminen 700 binden fazla kişinin Bangladeş’e kaçtığı belirtilmiştir. Bu süreçte yüzlerce köy yok edilmiş, binlerce insan öldürülmüş, tecavüze uğramış ve yaralanmıştır⁹⁷. 700 binden fazla Rohingyalının Bangladeş’e kaçması modern zamanların en hızlı sığınmacı göçlerinden biridir. Bu dünyadaki en büyük sığınmacı kamplarının kurulmasına neden olmuştur⁹⁸.

Daire, en azından 9 Ekim 2016 tarihinden bu yana Rohingya’daki sivil nüfusa karşı öldürme, hapsedme, işkence, tecavüz, cinsel şiddet ve diğer zorlayıcı eylemler dahil olmak üzere yaygın ve sistematik düzeyde şiddet eylemlerinin işlenmiş olabileceğine ve bunların geniş çaplı sürgünle sonuçlandığına inanmak için makul bir temel olduğunu kabul etmiştir⁹⁹.

Savcılığa göre, mahkemenin yargı yetkisi kapsamında olan suçlar, insanlığa karşı işlenen suçlar arasında yer alan ve Statü’nün 7/1-d. maddesinde düzenlenen nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli ile, Statü’nün 7/1-h. maddesinde düzenlenen etnik köken ve/veya din temelinde zulüm suçlarıdır. Aynı zamanda soruşturma sırasında başka suçların da tespit edilebileceği vurgulanmıştır¹⁰⁰.

Daireye göre; Rohingyalara yönelik zorlayıcı eylemlerin onları Bangladeş’e kaçmaya zorladığı ve bu kapsamda insanlığa karşı işlenen suçlardan biri olan sürgün suçunun işlendiği söylenebilir¹⁰¹. Dolayısıyla, Statü’ye taraf olmayan bir devlette başlayan ve Statü’ye taraf bir devlette

⁹⁵ ICC-01-19, para 71.

⁹⁶ ICC-01-19, para 73.

⁹⁷ ICC-01-19, para 76.

⁹⁸ ICC-01-19, para 89.

⁹⁹ ICC-01-19, para 92.

¹⁰⁰ ICC-01-19, para 95.

¹⁰¹ ICC-01-19, para 108.

tamamlanan hukuka aykırı sınır dışı etme eylemleri Statü'nün 12/2-a. maddesi kapsamına girmektedir¹⁰².

Kararın sonuç kısmında mevcut bilgiler çerçevesinde Daire; 9 Ekim 2016 tarihinden bu yana ordu mensuplarının çoğunluğunu oluşturduğu güvenlik güçleriyle birlikte ve bazı yerel sivillerin de katılımıyla Rohingya nüfusuna karşı, Statü'nün 7/1-d. maddesinde düzenlenen nüfusun sürgün edilmesi ile Statü'nün 7/1-h. maddesinde düzenlenen etnik köken ve/veya din temelinde zulüm suçlarını içeren insanlığa karşı suçların işlendiğini inandırıcı bulmuştur¹⁰³.

Savcılık tarafından iddia edilen insanlığa karşı işlenen diğer suçlara ilişkin Daire herhangi bir görüş belirtmemiş olmakla birlikte, Savcının geçici hukuki nitelendirmeleri bir yana, yetkisinin yalnızca talebinde belirtilen olayları soruşturmakla sınırlı olmadığını vurgulamıştır¹⁰⁴.

Daire, Statü'nün 12/2. maddesi uyarınca Bangladeş açısından Statü'nün 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe girdiğini, Savcılık tarafından iddia edilen suçların 9 Ekim 2016 tarihinden bu yana Bangladeş topraklarında kısmen işlenmesi nedeni ile soruşturmaya konu olabileceğine karar vermiştir¹⁰⁵.

Daire kabul edilebilirlik aşamasında mahkemenin tamamlayıcılık özelliğini değerlendirmeyi gerekli görmemiş ve mevcut bilgiler ışığında, gelecekte açılacak herhangi bir davanın kabul edilemez olacağına dair bir emare bulunmadığını belirtmiştir¹⁰⁶.

Soruşturmanın yer bakımından kapsamına bakıldığında Daire, Mahkemenin yargı yetkisine giren bir suçun fiili unsurunun bir kısmının bir taraf devletin topraklarında işlenmesi halinde Mahkemenin yargı yetkisini kullanabileceğini ve bu bağlamda en azından kısmen Bangladeş topraklarında işlenen suçlar için soruşturma başlatılmasına izin verilebileceğini belirtmiştir. Bu ilke uyarınca Savcı, soruşturmasını bu kararda tanımlanan durumla yeterince bağlantılı olduğu ölçüde, en azından kısmen diğer taraf devletlerin veya Statü'nün 12/3. maddesi uyarınca Mahkemenin yargı yetkisini kabul edecek devletlerin topraklarında işlendiği iddia edilen suçları da kapsayacak

¹⁰² Bazzar, s. 48.

¹⁰³ ICC, Pre-Trial Chamber III, para 110.

¹⁰⁴ ICC, Pre-Trial Chamber III, para 111.

¹⁰⁵ ICC, Pre-Trial Chamber III, para 113-114.

¹⁰⁶ ICC, Pre-Trial Chamber III, para 11

şekilde genişletebilir¹⁰⁷.

Soruşturmanın konu yönünden kapsamı bağlamında Daire, Mahkemenin yargı yetkisi dahilindeki herhangi bir suçun en azından kısmen Bangladeş topraklarında veya Statü’nün 12/3. maddesi uyarınca beyanda bulunan başka bir taraf devletin topraklarında işlenmesiyle ilgili olarak soruşturma başlatılmasına izin vermiştir. Daire, Savcılığın soruşturmaya konu olan olaylar bakımından yetkisinin sadece talepte tanımlanan olaylar ve mevcut kararda işlendiği iddia edilen suçlarla sınırlı olmadığını, soruşturma sırasında toplanan delillere dayanarak, soruşturmanın insanlığa karşı işlenen diğer suçlar veya Mahkemenin yargı yetkisi kapsamına giren diğer suçları da içerebileceğini belirtmiştir. Daire benzer şekilde, soruşturmanın konusu olabilecek kişiler açısından Savcılığın talebinde belirttiği kişi veya kişi gruplarıyla sınırlı olmadığı belirtmiştir. Daire, böyle bir sınırlamanın Statü’nün 15. maddesinin amaç ve hedefine aykırı olacağı kanaatindedir¹⁰⁸.

Zaman bakımından soruşturmanın kapsamına bakıldığında, Savcılık 9 Ekim 2016 tarihinden bu yana işlendiği iddia edilen suçlarla ilgili soruşturma başlatmak için yetki talep etmiştir. Daire, mevcut bilgilere dayanarak, bazı suçların 9 Ekim 2016 tarihinden önce işlendiğinin iddia edildiğini belirtmektedir. Bu nedenle Daire, Bangladeş için Statü’nün yürürlüğe girdiği tarih olan 1 Haziran 2010 tarihinde veya sonrasında işlendiği iddia edilen suçlar için soruşturmanın başlatılmasına izin vermiştir. Ayrıca Savcılık, Statü’nün yürürlüğe girdiği tarihten sonra diğer taraf devletlerin topraklarında en azından kısmen işlendiği iddia edilen suçlara ilişkin soruşturmayı, iddia edilen suçların bu kararda tanımlanan durumla yeterince bağlantılı olması halinde genişletebilir¹⁰⁹.

Süreklilik arz eden suç iddialarıyla ilgili olarak söz konusu suçların 1 Haziran 2010 tarihinden önce başlamış olması halinde dahi, suçların bu tarihten sonra da devam etmesi halinde Savcılık soruşturmasını genişletebilir¹¹⁰.

Son olarak Daire, bu kararın verilmesinden sonra işlenen suçların, söz konusu suçlar mevcut kararda tespit edilen durumla yeterince bağlantılı olduğu sürece, yetkili soruşturmanın zaman bakımından kapsamı içinde

¹⁰⁷ ICC-01-19, para 124.

¹⁰⁸ ICC-01-19, para 126.

¹⁰⁹ ICC-01-19, para 131.

¹¹⁰ ICC-01-19, para 132.

kalacağı tespitini yapmıştır¹¹¹.

Alınan bu karar uyarınca Savcılık, Statü'nün 15. maddesi uyarınca soruşturmayı kendiliğinden başlatabilir¹¹². Bununla birlikte bu soruşturmanın içeriğinin sınırları da açıktır. Bu olay kapsamında Savcılık, Myanmar'da başlayan ve tamamlanan suçları soruşturma kapsamına alamayacaktır¹¹³. UCM'nin yargı yetkisi Myanmar'daki insanlığa karşı işlenen suçların tamamı açısından olmayıp bir bölümü yani Bangladeş'e sirayet eden suçlarla ilgilidir. Dolayısı ile bu suçların faileri Mahkemeye teslim edilmedikçe bu yargılama başlayamayacaktır. Söz konusu suçların tümünün UCM'nin yargı yetkisine girmesi daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi BMGK'nin durumu UCM'ye havale etmesi ve bu doğrultuda bir soruşturma açılması ile olanaklı görünmektedir.

UCM'nin yargı yetkisinin Statü'ye taraf olmayan bir devletin topraklarında meydana gelen olaylarla genişletilmesine Myanmar, bu tür yargılamaların devlet egemenliğini ciddi şekilde ihlal edeceği iddiasıyla itiraz etmiştir. Myanmar ayrıca UCM'nin yargı yetkisinin genişletilmesinin, Statü'ye taraf olmaması nedeni ile Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin ihlaline yol açtığını belirtmiştir¹¹⁴. Burada Myanmar Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 34. maddesindeki; “*bir antlaşma, bir üçüncü devlet için istemi olmadan ne hak yaratır ne de yükümlülük yaratır*” şeklindeki düzenlemeye dayanmıştır¹¹⁵.

Bu karar kapsamında yargı yetkisine yönelik 3. Ön Yargılama Dairesi açıkça “etki doktrini” ileri sürmese de, Daire tarafından rekabet hukukuna ilişkin ABD Federal Temyiz Mahkemesinin bu doktrini ilk kez dile getirdiği United States v. ALCOA davasına atıfta bulunulmuştur¹¹⁶. Myanmar'da işlenen insanlığa karşı suçlardan Bangladeş'in yoğun bir şekilde etkilendiği gerçeği karşısında bu doktrine kısaca yer vermekte fayda vardır. Etki doktrini uyarınca, bazı devletlerin ülkesi dışında gerçekleşmekle beraber, ülkesi üzerinde etki doğuran eylemler nedeni ile devletler yargı yetkisini ortaya koyan düzenlemeler yapabilecektir. Bu doktrinin kaynağı olarak ABD'nin

¹¹¹ ICC-01-19, para 133.

¹¹² Alcici/Pipia, s. 128.

¹¹³ Alcici/Pipia, s. 134.

¹¹⁴ Alcici/ Pipia, s. 131.

¹¹⁵ Reçber K, s. 63.

¹¹⁶ ICC-01-19, para 56.

rekabet hukuku düzenlemeleri(örneğin, çok uluslu şirketlerin rekabete aykırı faaliyetleri) gösterilmektedir. Ticaret ve rekabet hukukunun esas alındığı bu doktrin uyarınca; sınır aşan nitelikteki bazı faaliyetlerin etkileri, bu etkiler dikkate alınarak yerel sınırlamalardan uzak bir şekilde düzenlenmelidir. Bu doktrinin uygulanabilirliği noktasında, kast ve etkilerin önemli ve esaslı olması gerektiğine yönelik bir takım unsurlar çerçevesinde sınırlamalar getirilmek istense de, devletlerin çoğunluğu tarafından doktrin belirsiz olması nedeni ile savunulmamaktadır¹¹⁷. Karar özelinde Dairenin bu doktrine açık bir atıf yapmaması doktrinin bu özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu açıklamalar ışığında bakıldığında etki doktrinin uluslararası hukukta devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilmediği görülmektedir. Bu doktrinin devletlerin çoğunluğu tarafından kabul görmesi için sınırlarının ve içeriğinin belirlenmesi gerekmektedir.

Myanmar/Bangladeş örneğinde mahkemenin yargı yetkisine sahip olabilmesi ve Savcılığın soruşturma yürütebilmesi için taraf devlet toprakları üzerinde doğrudan, önemli ve öngörülebilir etkiler olduğunun kanıtlanması gerekecektir¹¹⁸. 2016 ve 2017 yıllarında yaşanan saldırılar sonucunda 2018 yılına gelindiğinde 1 milyondan fazla Rohingyalı, Bangladeş’e sığınmıştır. Daire Rohingyaların sınır dışı edilmeleri ve sürülmelerinin etkilerinin bir taraf devlet olan Bangladeş’te ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu husus Dairenin, Mahkemenin söz konusu duruma ilişkin yargı yetkisine sahip olduğu sonucuna varmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte etki doktrinine yönelik şu eleştiri yapılmıştır. Sınır dışı etmenin Bangladeş için gerçekten bir etki yaratıp yaratmadığının tespit edilmesinde sınır dışı etmenin ciddiyetinin ve ölçeğinin belirleyici faktörler olup olmadığıdır. Ön Yargılama Dairesi, Savcının soruşturmayı, en azından kısmen taraf devletlerin topraklarında işlendiği iddia edilen suçları kapsayacak şekilde yapılabileceğini kabul etmiş olsa da, sınır dışı etme işleminin ağırlığı ve ölçeğinin, mültecileri/sığınmacıları barındıran devlet açısından bir “etki” yaratmak için gerekli bir şart olup olmadığı konusunda sessiz kalmıştır¹¹⁹.

Bütün bunlara rağmen bu sorunun Bangladeş’i etkilediği son derece açıktır. Bangladeş dünyanın en büyük sığınmacı akımlarından biri ile karşı karşıya kalmıştır. Bu kapsamda Bangladeş’in 1951 tarihli Mültecilerin ve

¹¹⁷ Karagözoğlu, s. 21-22.

¹¹⁸ Vagias, s. 207.

¹¹⁹ Alcici/Pipia, s. 133.

Sığınmacıların Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmeye taraf olmadığını belirtmek gerekir¹²⁰. Dünyanın en yoğun nüfuslu ülkelerinden biri olan Bangladeş aynı zamanda yoksulluğun yoğun olduğu bir yerdir. Bütün bu faktörlerin dışında bu sığınmacı akımının Myanmar ile olan ilişkilerinin dışında Çin'in dahil olduğu diğer komşu devletler ile olan ilişkisine de Bangladeş'in etki ettiği söylenebilir¹²¹.

Mahkeme davalara fiilen devam etmese bile, etki doktrini çerçevesindeki hareket tarzı Güvenlik Konseyi'ni veya diğer Devletleri bu tür durumları daha ciddi bir şekilde incelemeye teşvik edebilir ve gelecekte suç işlenmesinin önlenmesi konusunda caydırıcı olabilir¹²². Bununla birlikte etki doktrinine yönelik yargısal aktivizm eleştirisi de yapılmıştır¹²³.

UCM'nin, Statü'ye taraf olmayan bir devletin topraklarında işlenen, kendi yargı yetkisini kapsayan suçların Statü'ye taraf başka bir devletin topraklarına sirayet etmesi durumunda, Statü'ye taraf olmayan devletlerde soruşturma ve kovuşturma yapamaması etkinliğini ve verimliliğini olumsuz etkilemekle birlikte, Myanmar özelinde UCM'nin Myanmar'da bir rejim değişikliği olmadığı sürece, etkin bir soruşturma yürütmesi olası değildir¹²⁴.

Ön Yargılama Dairesinin Myanmar/Bangladeş'teki duruma ilişkin bir soruşturmaya izin vermesi gelecekte UCM önüne getirilecek vakalar açısından ciddi sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir. Bu karar özellikle şunu göstermektedir: ilk olarak, iddia edilen suçun en az bir unsuru taraf devletin topraklarında meydana gelmişse veya suçun işlenmesine yol açan davranış taraf devletin topraklarında sonuç doğurmuşsa, UCM yargı yetkisini kullanabilir. İkinci olarak, esasen sınır aşan nitelikte olan suçlar, ilgili devletlerden birinin Statü'ye taraf olması halinde UCM'nin yargı yetkisi kapsamına girebilir. Üçüncü olarak, sınır aşan suçlar söz konusu olduğunda, UCM'nin soruşturması ve yargılaması, taraf devletin topraklarında meydana gelen ya da bu devlet için önemli etkiler yarattığı iddia edilen suçlarla

¹²⁰ Mülteci ve Sığınmacı kavramları arasındaki ayrım şu şekildedir. “*Mülteci, mültecilik statüsü hukuken kabul edilmiş bir yabancıya, Sığınmacı ise; mültecilik statüsü incelenen ve bu sebeple kendisine geçici koruma sağlanan kişiye karşılık gelmektedir*”. Reçber S, s. 251.

¹²¹ Arif, s. 857.

¹²² Vagias, s. 205.

¹²³ Vagias, s. 208.

¹²⁴ Tekamura, s. 131.

sınırlıdır¹²⁵. Bugün itibarı ile Mahkemeye ait güncel kaynaklara bakıldığında soruşturmanın devam ettiği görülmektedir.

Rohingyaların durumunun zorla yerinden edilmeye ve bunun mağdurları üzerinde yarattığı ağır sonuçlara daha geniş bir şekilde yeniden odaklanmak için uzun zamandır gecikmiş bir fırsat sunduğu da vurgulanmıştır. Bu gelişmelerin insanlığa karşı işlenen bir suç olarak sürgün ve zorla yerinden edilmenin çok ihmal edilen bir boyutunu, yani yerinden edilenlerin sürüldükleri topraklara geri dönmelerinin engellenmesini incelemek için fırsatlar sunduğu yorumu yapılmıştır. Geri dönüşlerin engellenmesinin veya imkansızlaştırılmasının devam eden bir suç olduğu belirtilmiştir¹²⁶. Bununla birlikte Rohingyaalar örneğinde geri dönüşler mümkün görünmemektedir.

D. Evrensel Yargı Yetkisi: Yerel Mahkemelerde Yargılanma Olasılığı

Evrensel yetki (Adalet) ilkesi uyarınca esas olan ortak değerlere yönelik işlenen suçların cezasız kalmasının önlenmesidir. Yukarıda sayılan ilkeler uyarınca yargılama yetkisine sahip olmayan bir devlet adaletin sağlanması ve ortak değerlerin korunması amacı ile suçun işlendiği yer ya da sanık veya mağdurun uyrukluğunun bir önemi olmaksızın yargılama yapılabilir¹²⁷. Evrensel yetki ilkesinin konusunu oluşturabilecek suçlar arasında soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları, deniz haydutluğu gibi uluslararası adaleti ve düzeni ihlal eden suçlar yer almaktadır. Böylece bu suçları işleyen faillerin cezasız kalmaması adına evrensel yetki ilkesi her devlete bu suçların faillerini yargılama imkanı vermiştir¹²⁸.

Rohingyalara yönelik insanlığa karşı işlenen suçların faillerinin cezalandırılması amacı ile Myanmarlı siyasi ve askeri liderlerin yargılanmalarına yönelik evrensel yargı yetkisi kapsamında soruşturmanın açıldığı ilk devlet Arjantin’dir¹²⁹.

13 Kasım 2019 tarihinde Rohingya aktivist Maung Tun Khin öncülüğünde Burma Rohingya Örgütü UK, Arjantin adli makamlarına Rohingya

¹²⁵ Alcici/Pipia, s. 133.

¹²⁶ Proukaki, s. 387.

¹²⁷ Tezcan/Erdem/Önök s. 134; Cassese, s. 284.

¹²⁸ Şimşek, s. 2070

¹²⁹ Independent Investigative Mechanism for Myanmar, United Nations: Universal Jurisdiction, The Case in Argentina, (<https://iimm.un.org/universal-jurisdiction/>, Erişim Tarihi: 17.09.2024).

mağdurları adına Myanmar'ın askeri ve sivil liderlerinin Rohingya'lara yönelik soykırımdaki ve insanlığa karşı işlenen suçlardaki rolüne ilişkin soruşturma açılmasını talep eden bir dilekçe sunmuştur. Arjantin'deki yerel mahkeme, bu olaya ilişkin UCM'nin soruşturma açtığını belirterek 12 Temmuz 2021 tarihli kararı ile bu davayı düşürmüştür. Bu kararın üst mahkemeye taşınması sonucunda Arjantin Federal Ceza Mahkemesi 26 Kasım 2021 tarihinde alt mahkeme kararını bozmuştur. 2022 yılında soruşturma yetkileri federal savcılığa devredilmiştir. Soruşturma süreci halen devam etmektedir¹³⁰.

Federal Ceza Mahkemesi'nin Myanmarlı asker ve sivil liderlere karşı Rohingya'lara yönelik işlenen suçlardaki rolleri nedeniyle dava açılmaması yönündeki önceki kararı bozması Dünya çapındaki sivil hak savunucuları tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Evrensel yargı yetkisi iddiasına dayanan bu dava, uluslararası toplumun ağır insan hakları ihlallerinin cezaziz kalmamasını sağlamaya yönelik ortak çıkarlarını destekleyen en önemli girişimlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Hak savunucularına göre; Rohingya'ya ilişkin olarak UCM'nin yargı yetkisinin sınır ötesinde işlenen suçlarla sınırlı olduğu, oysa evrensel yargı yetkisi ilkesi kapsamında yürütülecek bir soruşturmanın Myanmar içinde Rohingya'lara karşı işlenen suçları da kapsayabileceğidir. Bu dava özellikle UCM'nin sınırlı kaynakları ve iddia edilen faillerin sayısı göz önüne alındığında, devletlerin UCM'yi tamamlayıcı rolü açısından dikkat çekmektedir¹³¹.

20 Ocak 2023 tarihinde, Tayland merkezli insan hakları grubu olan Fortify Rights ve Myanmar'dan on altı kişi evrensel yargı yetkisi kapsamında, Almanya'da Myanmar askeri görevlileri ve diğerlerine karşı soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle suç duyurusunda bulunmuştur. Almanya'da açılan davada, Alman Federal Savcılığından 2016-2017 yılları arasında Rohingya halkına ve Şubat 2021 tarihine Myanmar'daki askeri darbeden bu yana diğer sivillere karşı işlenen suçların soruşturulması talep edilmiştir. Bu dava Alman hukuk düzeninde yer alan Uluslararası Hukuka Karşı Suçlar Kanunu'nda yer alan evrensel yargı yetkisi kapsamında açılmıştır. Federal Savcı bu başvuruyu 2023 yılının eylül ayında reddetmiştir¹³².

¹³⁰ Independent Investigative Mechanism for Myanmar, United Nations: Universal Jurisdiction, The Case in Argentina.

¹³¹ Tekamura, s. 131; Alcici/Pipia, s. 138.

¹³² Tekamura, s. 133. Independent Investigative Mechanism for Myanmar, United Nations: Universal Jurisdiction, The Case in Argentina.

Uluslararası düzleme bakıldığında BM Genel Kurulu tarafından alınan karar uyarınca; Myanmar’daki sistematik düzeye varan kitlesel nitelikteki insan hakları ihlallerinin soruşturulması için yerel, bölgesel ve uluslararası yargı mekanizmalarının kullanılarak mağdurlara adaletin sağlanması ve ilke olarak evrensel yargı yetkisinin teşvik edilmesi ve hatta tercih edilmesi gerekmektedir¹³³. Bu karar da görüldüğü gibi evrensel yargı yetkisi uluslararası toplumun jus cogens niteliğindeki kurallarının ihlali halinde, bu ihlalleri gerçekleştiren faillerin yargılanması anlamında önem taşımaktadır.

Evrensel yargı yetkisi ilkesinin kullanımı bağlamında, yerel yargı organlarının, evrensel yargılama organlarına göre çeşitli avantajları bulunmaktadır. Myanmar/ Bangladeş’e ilişkin UCM Savcılığın soruşturma yetkisi daha sınırlı iken, evrensel yargı yetkisi kapsamında devletler uluslararası suçları ve diğer suçları toplu olarak soruşturabilir. Diğer bir faktör uluslararası soruşturmaların üst düzey faillere odaklanmasına rağmen, yerel düzeydeki yargılamalarda alt ve orta düzeydeki faillerin soruşturma yapan devletin topraklarında bulunma olasılığının daha yüksek olması nedeni ile orta ve düşük düzeyli faillere odaklanılmasının yerel mahkemeleri daha verimli kıldığıdır. Bunun dışında bu faillerin soruşturulmasının daha düşük siyasi maliyeti vardır¹³⁴.

Bununla birlikte yerel soruşturmaların eleştirilen yönleri bulunmaktadır. Bu eleştirilerin başında bu soruşturmaların siyaseten yönlendirilmeye açık olması gelmektedir. Burada tarafsızlıktan ziyade seçiciliğin ön plana geçebileceği eleştirilmektedir. UCM soruşturmalarında ise, devletlerin onayı veya Güvenlik Konseyi’nin yönlendirmesiyle meşrulaştırılan daha tarafsız soruşturmaların olabileceğidir¹³⁵. Burada bu eleştiri getirilmekle birlikte UCM pratiğinin daha çok Afrika’da yaşanan olayların Mahkemede yargılamaya konu olması anlamında oldukça seçici olduğu söylemek gerekir.

Myanmar’a ilişkin özel bir ceza mahkemesinin kurulması talebi düşünülmekle birlikte, mahkemenin yeri, şu aşamada delillerin toplanabilmesi, uygulanabilirliği, maliyetin kim tarafından karşılanabileceği ve politik isteğin sağlanması gibi sorunların çözülmesi gerekmektedir¹³⁶.

¹³³ BM, Genel Kurul Res 77/227, 9 Ocak 2023, BM Belge A/RES/77/227, para 2.

¹³⁴ Pelliconi/ Gregorio, s. 1.

¹³⁵ Pelliconi, Gregorio.

¹³⁶ Special Advisory Council For Myanmar, Briefing Paper: Establishing an International Criminal Tribunal For Myanmar, 8 December 2023, s. 21. (<https://specialadvisorycouncil.org>).

SONUÇ

UCM'nin kurulması uluslararası ceza yargısının sürekli ve bağımsız nitelikte bir mahkemeye kavuşması açısından son derece önemli olmakla birlikte, gerek Statü'ye taraf olmayan devletlerin bulunması gerekse UCM'nin yargılamalarında özellikle Afrika örneğinde görüldüğü gibi yargılamaların belirli bölgelerde yoğunlaşması seçicilik eleştirilerini beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Statü'ye taraf olmayan devletlerde, Statü kapsamında düzenlenen suçların işlenmesi halinde, bu suçların yargılamaya konu olabilmesi, uluslararası toplumu bir bütün olarak yakından ilgilendiren çok ciddi suçların cezasız kalmaması adına son derece önemlidir. Statü kapsamında bu amacın gerçekleşmesi noktasında BMGK'nin yetkisinin bulunmasına rağmen, BMGK'nin daimi üyelerinin siyasi-ekonomik-stratejik çıkarlarının ön planda olması bu işlevin yerine getirilmesini bu olay örneğinde olduğu gibi engelleyecektir.

Myanmar/Bangladeş örneğinde Statü'ye taraf olmayan bir devlette Statü'nün düzenlemiş olduğu suçlardan insanlığa karşı işlenen suçlar arasında yer alan sürgün, sınır dışı etme ile dinsel ve etnik nedenlerle zulüm suçunun işlendiği görülmüştür. Bu kapsamda Savcılığın talebi üzerine 3. Ön Yargılama Dairesinin vermiş olduğu karar dikkat çekicidir. Misyon raporunda görüldüğü gibi Myanmar'da karşılaşılan insanlığa karşı işlenen suçların yargılamaya konu olabilmesi ve bu suçların faillerinin yargılanıp, cezalandırılmaları açısından UCM'nin rolü önemlidir. Myanmar gibi Statü'ye taraf olmayan bir devlette Statü kapsamında yer alan insanlığa karşı işlenen suçların etkilerinin ve unsurlarının Statü'ye taraf bir devlet olan Bangladeş'te gerçekleşmesinin, 3. Ön Yargılama Dairesi tarafından verilen kararda belirtildiği gibi Savcılığın soruşturmasına konu olabilmesi UCM'nin işlevi ve amaçları açısından benzer olaylarda önem taşıyabilir.

Kararda hukuken önem taşıyan unsur sınır aşan nitelikteki bir suçun Statü'ye taraf olan bir devletin ülkesinde kısmen bazı unsurlarının gerçekleşmesi halinde Mahkemenin bu suçlara yönelik yargı yetkisini kullanıp kullanmayacağı sorunudur. Kararda Rohingya'ların, Statü'ye taraf olan Bangladeş topraklarına sürülmesi ve sınır dışı edilmesi, insanlığa karşı işlenen bir suç olarak kabul edilmiştir.

Her ne kadar Statü'ye taraf olmayan bir devlette başlayan bu suçların

soruşturulması ve yargılanması noktasında uygulamada ciddi zorluklarla karşılaşılrsa da bu suçların Statü’ye taraf bir devlete sirayet etmesi halinde soruşturmaya ve yargılamaya konu olabilmesi UCM’nin işlevselliğine katkı yapacaktır. Bu kapsamda sürgün, sınır dışı etme suçunun Myanmar’da başlamasına rağmen, Statü’ye taraf olan Bangladeş’te tamamlandığı görülmektedir.

Bununla birlikte kararda Daire, Statü’de yer alan sınır aşan unsurlara sahip olabilecek suçların tamamı için mahkemenin yargı yetkisini kullanması için soyut koşullar formüle etmeyi ise gerekli görmemiştir.

KAYNAKÇA

- Aksar, Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Akhavan, Payam, “The Radically Routine Rohingya Case: Territorial Jurisdiction and the Crime of Deportation Under the ICC Statute”, *Journal of International Criminal Justice*, 2019, C. 17, S. 2, s. 325-346.
- Alcici, Lucas/ Pipia, Saba, “Displacement of the Rohingya Before the ICJ and the ICC: Same Conduct, Different Crimes in International Law?”, *Asia Pasific Journal of International Humanitarian Law*, 2021, S. 2, s. 116-142.
- Almuhana, Sharefah A, “The International Criminal Court (ICC) and the Rohingya Crisis”, *Kilaw Journal*, 2019, C. 7, S. 4, s. 45-87.
- Arif, Kamrul Hasan, “The Rohingya Refugees in Bangladesh: Non-refoulement and Legal Obligation under National and International Law”, *International Journal on Minority and Group Rights*, 2020, C. 27, s. 855-875.
- Azarkan, Ezeli, “Uluslararası Hukukta İnsanlığa Karşı Suçlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (3), 2003, s. 275-297, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/628950>, Erişim Tarihi: 09.05.2024).
- Bazzar, Vahid, “Identification of Elements of the Crime against Humanity of Deportation into the Situation in Bangladesh/Myanmar”, *Journal of International Criminal Law*, 2022, C. 3, s. 48-53.
- Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, First Published, Oxford University Press, Oxford 2003.
- Denk, Erdem, *Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi*, 1. Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara 2015.
- Dalar, Mehmet, “İnsanlık Suçlarının Yargılanması Sorunu”, *Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kavramlar, İlkeler ve Yeni Gelişmeler*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 131-159, (Editörler: Taşdemir, Fatma/ Albayrak, Gökhan).
- Durmaz, Ferhat, “Myanmar’ın Rohingya Sorunu: Kimlik ve Güvenlik Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Şiddetin Kökenleri, İşgaller, Sürgünler, Katliamlar ve Soykırımlar*, Orion Kitabevi, İstanbul 2022, s. 447-475, (Editörler: Kaya, Emine Erden/ Özcan, Merve Suna).

- Gülergün, Cansu, Uluslararası Ceza Hukuku Bağlamında Hukuka Aykırı Sürgün ve Nakletme Savaş Suçu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.
- İslam, Tariguil, “Examining the Present Situation of Rohingya People”, Journal of Enderun, 2024, C. 8, S. 1, s. 55-74. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3722078>, Erişim Tarihi: 17.04.2024).
- Karagözoğlu, Ceren, İnsan Hakları Sözleşmelerinin Ülke Dışına Uygulanabilirliği Çerçevesinde Devletin Yetkisi ve Sorumluluğu, 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2023.
- Kul, Muhammed Celal/ Bülbül, Hasan Basri, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi: Bangladeş/Myanmar Sonrası Hukuki Manzara”, Public and Private International Law Bulletin, 2024, C. 44, S. 2, s. 1-29, (<https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/87EDEF0CE8B49649DBE5019FF63F60D>, Erişim Tarihi: 11.03.2025)
- Kipgen, Nehginpao, “Myanmar’s Perspective on the Rohingya Crisis”, International Journal on World Peace, 2020, C. 7, S. 1, s. 43-70.
- Lee, Ronan, Myanmar’s Rohingya Genocide, Identity, History and Hate Speech, First Edition, I.B. Tauris, Great Britain 2021.
- Leaning, Jennifer, “Enforced Displacement of Civilian Populations in War: A Potential New Element in Crimes Against Humanity”, International Criminal Law Review, 2011, C. 11, S. 3, s. 445-462.
- Leider, Jacques P., “Forging Buddhist Credentials as a Tool of Legitimacy and Ethnic Identity: A Study of Arakan’s Subjection in Nineteenth - Century Burma”, Journal of the Economic and Social History of the Orient, 2008, C. 51, s. 409-459.
- Morada, Noel M., “Continuing Violence and Atrocities in Rakhine since 2017: Beyond the Outrage, Failures of the International Community”, Global Responsibility to Protect, 2020, C 12, s. 64-85.
- Pérez, Juan Pablo Leon Acevodo/ Pinto, Thiago Alvez, “Disentangling Law and Religion in the Rohingya Case at the International Criminal Court”, Nordic Journal of Human Rights, 2021, C. 39, S. 4, s. 458-480.
- Proukaki, Elena Katselli, “Forced Displacement, Prevention from Returning and the Jurisdiction of the International Criminal Court”, Nordic Journal of International Law, 2022, C. 91, s. 355–389.
- Pelliconi, Andrea Maria/ Gregorio de Sironi, Francesca, “New Universal

- Jurisdiction case filed in Germany for crimes committed in Myanmar before and after the coup : on complementarity, effectiveness and new hopes for old crimes”, (<https://www.ejiltalk.org/new-universal-jurisdiction-case-filed-in-germany-for-crimes-committed-in-myanmar-before-and-after-the-coup-on-complementarity-effectiveness-and-new-hopes-for-old-crimes/>, Erişim Tarihi:17.08.2024).
- Reçber, Kamuran, Uluslararası Hukuk, 4. Basım, Dora Yayınevi, Bursa 2020.
- Reçber, Sercan, “Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar”, VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu 2014, s. 247-268.
- Ryan, Sophie, “When Women Become the War Zone: the Use of Sexual Violence in Myanmar’s Military Operations”, Global Responsibility to Protect, 2020, C 12, s. 37-63.
- Shaw, Malcolm Nathan, Uluslararası Hukuk, 8. Baskı, Tüba: Türkiye Bilimler Akademisi 2018, (Çevirmen: Acer, Yücel/ Kaya, İbrahim/ Demirtepe, Turgay/ Şimşek, Galip Engin).
- Şimşek, Galip Engin, “Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD’nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi”, İstanbul Hukuk Mecmuası, 2020, C. 78, S. 4, s. 2049-2078. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1573697>, Erişim Tarihi: 16.05.2024).
- Tekamura, Hitomi, The Rohingya Crisis and the International Criminal Court, Springer, Singapore 2023.
- Trihartono, Agus, “Myanmar’s Worsening Rohingya Crisis: A Call For Responsibility to Protect and Asean’s Response”, Sustainable Future For Human Security: Society, Cities and Governance, Springer, Singapore 2018 s.3-15, (Editör: Mclellan, Benjamin).
- Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/ Önok, Rıfat Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Uraz, Onur, “Uluslararası Adalet Divanı’nın Gambiya- Myanmar Davasında Soykırım Suçunun Tespiti Bakımından Karşılaşacağı Dört Temel Hukuki Soruna Dair Bir Değerlendirme”, Uluslararası Suçlar ve Tarih/ International Crimes and History, 2021, C. 22, s. 29-73, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2082973>, Erişim Tarihi: 21.03.2024).
- Vagias, Michail, The Territorial Jurisdiction of the International Criminal Court, First Published, Cambridge University Press, Cambridge 2014.

Wheeler, Caleb H, “Human Rights Enforcement at the Borders: International Criminal Court Jurisdiction over the Rohingya Situation”, Journal of International Criminal Justice, 2019, C. 17, s. 609-631.

Zenginkuzucu, Dikran M, “Myanmar, Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Toplum: Kendisine Karşı İşlenen Ağır Suçlarda Uluslararası Toplumun Cevabı”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2021, C. 18, S. 69, s. 49-70. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1693720>, Erişim Tarihi: 16.04.2024).